

Finlandssvenska syner på fascistiska ledare

En komparativ diskursanalys av hur Benito Mussolini och Adolf Hitler presenterades i dagstidningen *Åbo Underrättelser* under 1920- och 1930-talet

Antton Karvinen

Matrikelnummer: 41938

Avhandling pro gradu i nordisk historia

Handledare: Johanna Ilmakunnas & Kasper Braskén

Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi

Åbo Akademi

ÅBO AKADEMI – FAKULTETEN FÖR HUMANIORA, PSYKOLOGI OCH TEOLOGI

Abstrakt för avhandling pro gradu

Författare: Antton Karvinen	Ämne: Nordisk historia
Arbetets titel: Finlandssvenska syner på fascistiska ledare. En komparativ diskursanalys av hur Benito Mussolini och Adolf Hitler presenterades i dagstidningen <i>Åbo Underrättelser</i> under 1920- och 1930-talet	
Handledare: Johanna Ilmakunnas	Handledare: Kasper Braskén
<p>Abstrakt:</p> <p>Världen idag domineras till stor del av mäktiga ledare som har sina rötter i auktoritärismens födelse runt 1920-talet. Ledarnas politik, jargong och verksamhet grundar sig i deras auktoritära föregångare. Särskilt igenkännbara är ledare som Benito Mussolini (1883–1945) och Adolf Hitler (1889–1945), som är två av de mest ökända fascistiska ledarna från 1900-talets Europa.</p> <p>Mäktiga ledare använder maskulinitet för att legitimera sitt politiska makthavande. Under mellankrigstiden i Finland var maskulinitet och våld djupt sammankopplade och den typen av maskulinitet ansågs också vara något eftersträvänt. Under mellankrigstiden bildades det i Finland också en aktiv sfär av svenskspråkiga tidningar och tidskrifter. Nyheter, diskussioner och debatter om aktuella frågor för finlandssvenskar blomstrade. En tidning där diskussioner pågick, var den finlandssvenska liberal-borgerliga dagstidningen <i>Åbo Underrättelser</i>.</p> <p>Avhandlingen är en komparativ diskursanalys av sätten finlandssvenska skribenter beskrev de fascistiska ledarna Mussolini och Hitler under 1920- och 1930-talet i <i>Åbo Underrättelser</i>. Tidsperioderna som analyseras är 1920–1923 för Mussolini och 1930–1933 för Hitler. För avhandlingen har valts sju olika teman som är: 1) triumfer, 2) maskulina karaktär, 3) benägenhet till våld, 4) följare och annan befolkning, 5) karisma och tal, 6) ledarskap och diktatur och 7) kriser. Syftet med avhandlingen är att jämföra beskrivningarna av Mussolini och Hitler för att kunna avgöra hur de skiljer sig, vad de har gemensamt, hur synen på mäktiga ledare förändrades på tio år och om beskrivningarna kan anses vara antifascistiska. Utöver det, bidrar avhandlingen även till förståelsen av mellankrigstidens finlandssvenska liberal-borgerliga befolkning och forskningen om olika maskulinitetssyner i Finland under mellankrigstiden.</p> <p>Avhandlingens resultat är att skribenterna i <i>Åbo Underrättelser</i> förhöll sig mer antifascistiskt till Hitler än till Mussolini. Beskrivningarna av Mussolini var mestadels neutrala och kan därför inte anses vara antifascistiska ställningstaganden. Även till Hitler förhöll sig skribenterna på varierande sätt, men beskrivningarna var slutligen mestadels negativa och således antifascistiska ställningstaganden. Det innebär att mängden antifascistiska ställningstaganden av skribenterna i <i>Åbo Underrättelser</i> ökade under de tio åren mellan 1920–1923 och 1930–1933.</p>	
Nyckelord: Benito Mussolini, Adolf Hitler, <i>Åbo Underrättelser</i> , antifascism, fascism, nationalsocialism, finlandssvenskhet, 1900-tal, maskulinitet, diskursanalys, komparation.	
Datum: 24.1.2024	Sidantal: 68

Innehåll

1 Inledning	1
Syfte och frågeställning	4
Begrepp	6
Fascism och antifascism	6
Nationalsocialism.....	8
Finlandssvenskhet.....	10
Finsk fascism och antifascism i tidigare forskning.....	12
Forskningsläge	14
Finlandssvensk antifascism.....	16
Nyhetstidningar som en form av antifascism.....	18
Diskursanalys	18
Komparation	19
Maskulinitet	20
Källmaterial.....	22
Åbo Underrättelser.....	22
Avgränsning och diagram.....	24
2 Likheter och skillnader mellan Mussolini och Hitler	26
Benito Mussolini.....	28
Adolf Hitler.....	31
3 Finlandssvenska syner på Mussolini och Hitler.....	34
Triumfer	34
Maskulina karaktär.....	38
Benägenhet till våld	42
Följare och annan befolkning.....	46
Karisma och tal	49
Ledarskap och diktatur.....	51
Kriser.....	54
4 Avslutande diskussion	58
Käll- och litteraturlista	61
Tidningar.....	61
Litteratur	61
Webbartiklar	63

1 Inledning

Vi lever i en tidsperiod dominerad av mäktiga män, hävdar historikern Ruth Ben-Ghiat i sin nya bok *Strongmen: How They Rise, How They Rule, How They Fall* (2020). Världen idag domineras till stor del av mäktiga män; vare sig det är Vladimir Putin (1952–), Xi Jinping (1953–) eller Recep Tayyip Erdoğan (1954–). Ben-Ghiat förklarar att de är mäktiga auktoritära statschefer som skadar världens demokratiska värdegrunder och att de använder maskulinitet för att legitimera sin politiska girighet. De drar nytta av tider av förändring då samhället är polariserat, möjligtvis efter någon större katastrof. De här mäktiga ledarna lovar rädda befolkningen från nationella och internationella kriser, vare sig det handlar om förlorade landområden, ekonomisk lågkonjunktur eller global migration. Kriserna hanteras slutligen dåligt eftersom ledarnas makthavande inte grundar sig på allmänhetens bästa, utan i stället på korruption och censur. Med hjälp av propaganda, miss- och disinformation vill de skapa splittring hos oppositionen och med hjälp av att skapa gemensamma fiender vill de förena sina följare. Ledarna påstår sig vara den enda källan till sanning och således centreras all makt runt dem. Ledaren blir synonym med folket och därför anses kritik av ledaren vara kritik av folket. Kritiker börjar ses som folkets fiende. Då följare engagerat sig med ledaren i en längre tid, har de tillit till allting ledaren säger.¹

Enligt Ben-Ghiat attraheras människor till karismatiska ledare under osäkra tider eftersom hen möjligtvis kommer från utanför den traditionella politiken och medför något nytt. Ledaren påstår att hen är lösningen till ett förfallet politiskt system fastän hen själv möjligtvis har ett brottsregister eller någon form av utredning. Samtidigt som hen erbjuder någon nytt för röstarna, hävdar hen att hen återupprättar kulturkonservativ stabilitet. Kulturkonservativa människor kan vara rädda för att mista sina maktpositioner och klassfördelar. I sin rädsla vänder de sig till antidemokratisk politik och tillåter auktoritär ledning.²

Ben-Ghiat förklarar att dagens mäktiga män har sina rötter i auktoritärismens födelse runt 1920-talet. Deras politik, jargong och verksamhet i allmänhet grundar sig i deras auktoritära föregångare. Särskilt igenkännbara är ledare som Benito Mussolini (1883–1945) och Adolf Hitler (1889–1945).

¹ Ruth Ben-Ghiat, *Mahtimiehet: Tyrannien nousu, uho ja tuho*, övers. Mari Janatuinen (Jyväskylä: Atena, 2021), s. 14, 16–17, 21–22.

² Ben-Ghiat, *Mahtimiehet*, s. 20–21.

Idag poserar Putin utan skjorta för att visa sin muskulösa kropp, likt hur Mussolini gjorde. Putin har också låtit bygga statyer på Josef Stalin (1878–1953) i flera betydelsefulla ryska städer. Forskare som kritiserade Stalin och nämnde exempelvis hans massgravar, kunde sättas i fängelse. Silvio Berlusconi (1936–2023), före detta premiärminister för Italien, påstod länge att Mussolini aldrig mördat någon, Jair Bolsonaro (1955–), före detta president för Brasilien hävdade att nationalsocialisterna var vänstertänkande medan Sebastian Kurz (1986–), före detta förbundskansler för Österrike, föreslog att för att motarbeta olaglig migration borde Österrike skapa en så kallad viljans axel tillsammans med sina grannländer. För att förstå dagens fascistiska statsledare måste vi först förstå det historiska perspektivet.³

Mussolini och Hitler är två av de mest ökända fascistiska ledarna från 1900-talets Europa. De samarbetade kontinuerligt, särskilt under andra världskriget, och begick samtidigt en stor mängd brott mot mänskligheten. I samtiden dömdes de av flera länder utanför axelmakternas allians medan åsikterna inom det egna landet var betydligt mer positiva. Idag döms deras brutala politik nästan enhälligt på det internationella planet. Deras ledarskap och tankesätt verkar dock bemötas på två mycket olika sätt inom de egna länderna.

I en valkampanj 1996 för Nationella alliansen beskrev den då stigande stjärnan inom italiensk politik, Giorgia Meloni (1977–), Mussolini som en duktig politiker, eftersom allt han gjorde, gjorde han för Italien. Enligt Meloni hade det inte funnits en politiker som Mussolini på över 50 år.⁴ Mer än 25 år senare, den 22 oktober 2022, valdes just Meloni till Italiens nya premiärminister. Meloni, som är den första kvinnliga premiärministern i Italien, beskrevs av den internationella nyhetskanalen *CNN* som Italiens mest högerextrema ledare sen Mussolini själv under andra världskriget.⁵ I italienska tidningen *La Repubblica* har Meloni kritiserats för att ännu i januari 2020 ha hyllat fascisten Giorgio Almirante (1914–1988), kollega till Mussolini och grundare av postfascistiska partiet Italienska sociala rörelsen (ISR), när hon beskrev honom som en patriot och

³ Ben-Ghiat, *Mahtimiehet*, s. 17–19.

⁴ Yasmine Serhan, "Italy Is Getting Its First Female Leader – A Polished Far-Right Firebrand", *Time Magazine*, 26.9.2022, hämtad 13.12.2022, <https://time.com/6215723/italy-election-giorgia-meloni-far-right/>.

⁵ Kara Fox, Barbie Latza Nadeau, Antonia Mortensen, Nicola Ruotolo, Sharon Braithwaite & Valentina DiDonato, "Giorgia Meloni claims victory to become Italy's most far-right prime minister since Mussolini", *CNN*, 26.9.2022, hämtad 13.12.2022, <https://edition.cnn.com/2022/09/25/europe/italy-election-results-intl/index.html>.

duktig politiker.⁶ Meloni gick själv med i ISR 1992. I en annan italiensk tidning, *Corriere della Sera*, har 19-åriga Melonis tankar kring Mussolini dock tillskrivits faktumet att hon var en ung politiker som ämnade att etablera sig i den italienska politiska sfären. Detta resonemang understöds av att Meloni i sitt första tal som premiärminister stämplade Mussolinis raslager mellan 1938 och 1943, som förstärkte diskrimineringen av minoriteter i Italien, som den värsta tiden i Italiens historia och förklarade att hon skulle bekämpa alla former av rasism, antisemitism och diskriminering.⁷

Melonis motstridiga uttalanden kring Mussolini och den italienska fascismen, samt faktumet att hon blev vald till premiärminister, påvisar att det i Italien än idag inte finns ett konsensus om hur allmänheten eller politiker borde uppfatta Mussolinis fascism. Ska den fördömas, glömmas eller hyllas? När jag jämför situationen i Italien till hur tyska ledare förhåller sig till tysk historia med Hitler och nationalsocialism, ser jag klara skillnader. I den amerikanska tidningen *Politico* konstaterades det att fastän den tyska allmänheten blivit mer högerlutande under senaste åren, har inställningen till andra världskrigets händelser hållits samma genom åren.⁸ Det här syns i politiken som tyska politiker för både på det nationella och internationella planet, men även i uttalanden av landets ledare. Den 16 augusti 2022 förminskade Palestinas president Mahmoud Abbas (1935–) förintelsen, då han i en gemensam presskonferens med Tysklands nuvarande förbundskansler Olaf Schulz (1958–) hävdade att Israel har utsatt Palestina för 50 stycken förintelser sedan 1947. Scholz kommenterade under därpå följande dagar att Abbas påstående var fullständigt oacceptabelt och att inga försök att förminska förintelsen bör tolereras, särskilt av tyskar. Angela Merkel (1954–), som var Tyskland förbundskansler mellan 2005 och 2021, förklarade vidare att tyskar inte kan

⁶ Laura Mari, "Anniversario morte di Almirante, Meloni: 'Grande politico e patriota'. Sui social è rivolta", *La Repubblica*, 22.5.2020, hämtad 13.12.2022, https://www.repubblica.it/politica/2020/05/22/news/anniversario_morte_di_almirante_meloni_grande_politico_e_patriota_sui_social_e_rivolta_firno_le_leggi_razziali_-257375545/.

⁷ Silvia Morosi, "Fascismo, leggi razziali, totalitarismi, violenza politica: così Meloni condanna gli errori del passato", *Corriere della Sera*, 25.10.2022, hämtad 13.12.2022, https://www.corriere.it/politica/22_ottobre_25/fascismo-leggi-razziali-totalitarismi-violenza-politica-storia-parole-meloni-camera-428c62d8-5453-11ed-a58a-ad027d5a5146.shtml.

⁸ Matthew Karnitschnig, "Why Merkel can't stop apologizing", *Politico*, 15.7.2021, hämtad 13.12.2022, <https://www.politico.eu/article/why-angela-merkel-cant-stop-apologizing-germany-foreign-policy/>.

acceptera försök att trivialisera brotten utförda av Nazityskland under 1930- och 40-talet.⁹ Merkels tid som förbundskansler beskrivs i Tyskland med namnet *Erinnerungskultur*¹⁰, minneskultur på svenska. Det innebär att befolkningen i Tyskland kontinuerligt har bemött andra världskrigets händelser med stor kritik och sökandet av förlåtelse.¹¹ Historikern James E. Young menar att tyskar under 2000-talet använder lika mycket tid till minneskultur som deras föräldrar använde till att återskapa Tyskland efter kriget och deras föräldrar till att skapa själva Nazityskland.¹² Retoriken och politiken förespråkad av Italiens och Tysklands nuvarande politiska ledare påvisar att det finns en skillnad mellan hur landets ledare ser på Mussolini och Hitler, samt brotten som begicks av länderna under Mussolinis och Hitlers regeringstider. Om det idag finns markanta skillnader i människors förhållningssätt till Mussolini och Hitler, tänker jag mig att det har funnits, och fortsätter att finnas, skillnader i hur de har presenterats både på det nationella och internationella planet.

Syfte och frågeställning

Under hösten 2021 skrev jag en forskningsuppsats under rubriken ”Mussolini: Hänsynslös diktator eller Italiens räddare? En innehållsanalys av hur Mussolini presenterades i den finlandssvenska dagstidningen *Åbo Underrättelser* under 1920-talet” där jag analyserade sättet det skrevs om Mussolini i *Åbo Underrättelser* under 1920-talet. I min uppsats noterade jag hur sättet Mussolini och fascism skrevs om i *Åbo Underrättelser* utvecklades under åren. Jag märkte att i början av 1920-talet förhöll sig skribenterna i *Åbo Underrättelser* relativt likgiltiga till Mussolini. Fascism var också mer accepterat och beskrevs mer som en motrörelse till kommunism, i stället för sin egen ideologi. Under andra halvan av 1920-talet började skribenter kritisera Mussolini och fascism alltmer, det vill säga började jargongen i *Åbo Underrättelser* närma sig antifascism. Skribenterna

⁹ Laurenz Gehrke, ”Olaf Scholz slammed over (non)reaction to Palestinian leader’s Holocaust remarks”, *Politico*, 17.8.2022, hämtad 13.12.2022, <https://www.politico.eu/article/olaf-scholz-under-fire-slow-reaction-to-holocaust-comment-mahmoud-abbas/>.

¹⁰ Se också det tyska begreppet *Vergangenheitsbewältigung*, som innebär en process av att diskutera och överkomma en problematisk historisk period.

¹¹ Karnitschnig, ”Why Merkel can’t stop apologizing”.

¹² James E. Young, ”Germany: The Ambiguity of Memory”. Neil Gregor (ed.), *Nazism* (Oxford: Oxford University Press, 2012), s. 374.

kunde varna läsarna för fascismens faror, exempelvis i form av restriktiv pressfrihet.¹³ Efter att jag skrivit uppsatsen färdigt, insåg jag dock att jag endast berört toppen av isberget av hur Mussolini presenterades i *Åbo Underrättelser*. Därför vill jag med min avhandling nu vidareutveckla synen på hur Mussolini presenterades i *Åbo Underrättelser* i början av 1920-talet, som jag redan tidigare noterade var en tidsperiod då skribenter förhöll sig relativt likgiltigt till Mussolini. Sedan jämför jag det ännu med hur Hitler presenterades i början av 1930-talet, för att se om finlandssvenskars syn på mäktiga ledare hade förändrats på tio år.

Den här avhandlingens syfte är att jämföra hur beskrivningarna av Mussolini och Hitler i *Åbo Underrättelser*, för att se hur de skiljer sig, vad de har gemensamt och hur synen på mäktiga ledare förändrades på tio år. Jag avgör också ifall skribenternas beskrivningar kan anses vara antifascistiska. Tidsperioderna jag analyserar är 1920–1923 och 1930–1933. Det är tidsperioder som inkluderar både Mussolinis och Hitlers vägar till makten och perioder som statschefer. Fastän jag endast lyfter fram beskrivningar ur en finlandssvensk liberal-borgerlig tidning som *Åbo Underrättelser*, anser jag att min avhandling kan bidra till förståelsen av mellankrigstidens Finland, särskilt den finlandssvenska liberal-borgerliga befolkningen. En annan tanke bakom min avhandling är att i en värld, dominerad av hegemonisk maskulinitet, utveckla förståelsen av och bidra till forskningen om olika maskulinitetssyner i Finland.¹⁴

Från deras vägar till makten fram till deras tider som regenter, har jag valt ut flera teman att analysera. Jag har valt att fokusera på hur deras triumfer, maskulinitet, följare, tal, våld, ledarskap och kriser presenterades i *Åbo Underrättelser*. Enligt mig är de alla viktiga komponenter i konstruktionen av en mäktig ledares profil. En väsentlig del av den antifascistiska rörelsens verksamhet är att försöka bryta ner den bilden. Frågeställningarna i den här avhandlingen är flera. Hur beskrev skribenterna sina syner på och politiska hållning till, från understödjande till kritiserande, Mussolini och Hitler? Hur skiljer sig sätten Mussolini och Hitler presenterades? Var

¹³ Antton Karvinen, "Mussolini: Hänsynslös diktator eller Italiens räddare? En innehållsanalys av hur Mussolini presenterades i den finlandssvenska dagstidningen *Åbo Underrättelser* under 1920-talet", otryckt forskningsuppsats i kursen *Den finlandssvenska antifascismen (ca. 1920–1950)* (Åbo: Åbo Akademi, hösten 2021).

¹⁴ Se även: Anders Ahlbäck, "Ärans och hjältarnas anspråk. Militär manlighet och de svenskspråkiga männens medborgarskap i det nya Finland, 1918–1925", *Historisk Tidskrift för Finland*, Volym 97 (2012:1); Anders Ahlbäck, *Manhood and the Making of the Military: Conscription, Military Service and Masculinity in Finland, 1917–39* (Milton: Taylor & Francis Group, 2014).

beskrivningarna antifascistiska? Förändrades de här beskrivningarna under de tio åren mellan 1920–1923 och 1930–1933?

Begrepp

I det här kapitlet behandlar jag begreppen fascism, antifascism, nationalsocialism och finlandssvenskhet. De är alla omstridda begrepp som genomgående är viktiga för min avhandling. De skribenter i *Åbo Underrättelser* vars texter jag analyserar var alla finlandssvenska. Fascism är mest bundet till Mussolini medan nationalsocialism är mest bundet till Hitler. Fascism och nationalsocialism är bundet och således är antifascism, som är en motpol till fascism, bundet till allt det tidigare nämnda. Historiker använder begrepp för att förstå, synliggöra och analysera olika fenomen.

Fascism och antifascism

Fascism och antifascism har båda alltid varit transnationella; deras idéer, skeenden och medverkare har varit kontinuerligt ihopkopplade över statsgränserna. De är båda också konstant sammankopplade och föränderliga. Den akademiska diskussionen kring vad fascism är, är lika gammal som fascism själv. Antifascism, till skillnad från fascism, utgår inte från en egen ideologi. Antifascism per sitt namn är en motrörelse och är således beroende av sitt förhållande till sin motpol.¹⁵ Eftersom antifascism definieras utgående från vad den har för avsikt att bekämpa, gäller frågan: vad är fascism?

Det var under första världskriget som Mussolinis som soldat skapade sin fascistiska syn. Han ansåg att med hjälp av kriget skulle ett enat Italien skapas. Hela landet skulle militariseras. Resten av samhället skulle ta en fullständig paus så att alla resurser skulle kunna läggas in i kriget. De som motsatte sig detta, exempelvis socialisterna som var emot kriget, skulle dödas. Enligt honom var nationen och militären synonyma. Därför förespråkade han för *trincecrazia*, det vill säga skulle

¹⁵ Kasper Braskén, Matias Kaihovirta & Mats Wickström, ”Antifascismen i Norden. Ett nytt forskningsfält”, *Historisk Tidskrift för Finland*, Volym 102 (2017:1), s. 6–7, 14.

nationen ledas av de som krigat för den. Han ansåg att Italien var splittrat i två: de som hade stridit och de som inte hade, de som hade jobbat och parasiter. Efter kriget samlade han likasinnade i flera olika städer med tankegången att om kriget var deras, borde också tiden efter kriget vara deras.¹⁶ Till en början var fascism en rörelse och förrän den blev ett parti, förklarade Mussolini att dess syfte var att krossa demokrater. Andra medlemmar hävdade att en näve och pistol symboliserade deras verksamhet.¹⁷

Enligt historikerna Marko Tikka, Aapo Roselius och Oula Silvennoinen grundar sig fascismen inte egentligen i den traditionella högern, men i stället i antiliberalism och nationalism. Själva fascisterna ansåg sig själva vara fristående från det traditionella politiska spektrumet, en sorts revolutionär tredje väg som kämpade emot både radikal kapitalism och kommunism. De ville förstöra all form av partipolitik, först kommunisterna men sedan socialdemokraterna, borgerliga partierna och arbetarpartierna. Det, tillsammans med eliminerandet av demokrati och parlamentarism, ansågs vara nödvändigt för att skapa en enad nation. Fascisterna hittade sina bundsförvanter i den konservativa högern eftersom de hade mycket gemensamt; auktoritarism, nationalism och antikommunism.¹⁸

I en artikel för *Historisk Tidskrift för Finland* definierar historikerna Kasper Braskén, Matias Kaihovirta och Mats Wickström fascism som ”ett adekvat samlingsbegrepp för antidemokratiska och våldsbejakande extremnationalistiska rörelser”.¹⁹ Den här definitionen antyder att fascism inbegriper all verksamhet som kan anses motverka demokrati, vara radikal nationalism och uppmuntra till våld för genomföringen av egna tankegångar. Således har fascism begreppet på sätt och vis flera tolkningsmöjligheter, vilket kan leda till att fascism kan användas för att beskriva rörelser som är mycket olika.

¹⁶ R. J. B. Bosworth, *Mussolini* (London: Bloomsbury, 2010), s. 107, 109, 111–112.

¹⁷ R. J. B. Bosworth, *The Italian Dictatorship: Problems and Perspectives in the Interpretation of Mussolini and Fascism* (New York: Oxford University Press, 1998), s. 39.

¹⁸ Oula Silvennoinen, Marko Tikka & Aapo Roselius, *Suomalaiset fasisitit: mustan sarastuksen airuet* (Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 2016), s. 9, 18.

¹⁹ Braskén, Kaihovirta & Wickström, ”Antifascismen i Norden”, s. 7.

Nationalsocialism

För material om nationalsocialism, vände jag mig till historikern Neil Gregor och hans bok *Nazism* (2012) där han skriver om nationalsocialismens skapande, charm, verksamhet, destruktivitet och charm, samt sammanfattar den samtida synen på nationalsocialism. Han skriver att samtidens liberala samhällspåverkare ofta definierade nationalsocialism som motsatsen till upplysningens värdegrunder som förnuft, frihet och jämlikhet. Flera av vänsterns samhällspåverkare ansåg nationalsocialism vara ett resultat av kapitalismens kris medan högern uppfattade nationalsocialismen som något destruktivt med endast flyktiga kopplingar till konservativa traditioner. Orsaken till att de här synerna på nationalsocialism saknar kommentarer om exempelvis antisemitism, beror enligt Gregor på att nationalsocialisterna tonade ner de tankarna fram tills mitten av 1930-talet, då de hade etablerat makten.²⁰ Samtida politiker Hermann Rauschning (1887–1982) beskrev nationalsocialismens syfte som en fullständig revolution av den existerande regeringsformen och ledarnas totala kontroll över landet.²¹

Det finns flera olika tolkningar på hur och varför nationalsocialism föddes. Nationalsocialism har analyserats ända sedan 1920-talet, då analyserna enligt Gregor var mer simplistiska och ensidiga än idag. Efter andra världskriget varierade analyserna från radikal kritik av alla tyskar som stridslystna nationalist till sympati för dem för att deras nation hade tagits över av Hitler. Gregor förklarar att för att förstå sig på nationalsocialismens ursprung är det nödvändigt att återblicka ända tillbaka till slutet av 1800-talet. Den hastiga industrialiseringen i Tyskland skapade en stor arbetarklass som varken den tyska staten eller de politiska partierna var kapabla av att integrera i det existerande politiska systemet, vilket ledde till uppkomsten av socialdemokrati i Tyskland. Således blev Tyskland ett starkt politiserat land med djupa sociala brytningar som enkelt ledde till politiska konflikter. De tyska parlamentariska institutionerna var inte heller tillräckligt stabila för att lösa de politiska konflikterna och därför skapades det i samhället populistiska utomparlamentariska grupper som exempelvis skapade demonstrationer, vilket ökade trycket på lugnet i resten av samhället. Konflikter och allmänna opponeringar inom samhället gav rum åt

²⁰ Neil Gregor, "Contemporary Characterizations of National Socialism". Neil Gregor (ed.), *Nazism* (Oxford: Oxford University Press, 2012), s. 21–23.

²¹ Hermann Rauschning, "Germany's Revolution of Destruction". Neil Gregor (ed.), *Nazism* (Oxford: Oxford University Press, 2012), s. 25.

skapandet av en relativt enhetlig bild av vad det innebar att vara tysk, en bild som uteslöt socialister, katoliker, polacker och judar.²²

Tysklands liberala politik, den politiska polariseringen, rasism och ökad nationalism var dock inte tillräckligt att skapa nationalsocialism, menar Gregor. Innan Tysklands förlust i första världskriget var Tyskland inte mer benäget för nationalsocialism än något annat europeiskt land. Det var först den nationella förödmjukelsen efter första världskrigets förlust som möjliggjorde nationalsocialismen i Tyskland. Krigets press på högern och arbetarklassen och ökade radikaliserad nationalism. Från kriget kom också flera män som inte längre passade in i samhället de lämnat. De, liksom Hitler, sökte sig till högerradikala paramilitära organisationer och skapade första generationen av nationalsocialister. Inför första världskriget var åsikterna om kriget splittrade men efter kriget bildades det en tanke om hur samhörigheten i Tyskland var mycket bättre före kriget, och hur den andan var något eftersträvansvärt. De radikaliserade männen romantiserade kamratskapet och nationalismen under första världskriget, vilket sedan inspirerade följande generation av nationalsocialister. De folkgrupper som ansågs vara icke-tyska beskylldes för första världskrigets förlust, eftersom soldaterna på fronten skulle ha kunnat fortsätta strida för evigt, eller så påstods det.²³

Nationalsocialism utvecklades stegvis under 1920- och 1930-talet för att fylla tomrummet som lämnats av republikens misslyckande. Nationalsocialister förespråkade för en nationell pånyttfödelse som tog form i extrema former av nationalism, militarism och rasism. Alla motståndare av det nya riket, vare sig det politisk opposition, judar eller homosexuella, utsattes för upprepat våld. Efter att det nationella våldet inte längre räckte till, riktades våldet utåt på det internationella planet. Antisemitism var inte största orsaken för nationalsocialismens stöd men många tyskar, särskilt medelklassen, hittade något fängslande i nationalsocialismens dogma. Då nationalsocialisterna hade makten och kriget hade gått i gång, var det relativt enkelt för en tysk att stödja Hitler, då landet såg vinst efter vinst, både politiskt och militärt. Politiska beslut fattades snabbt med kortsiktiga mål för att tillfredsställa olika delar av samhället medan den tyska militären

²² Neil Gregor, "General Introduction", "Contemporary Characterizations of National Socialism" & "The Emergence of National Socialism". Neil Gregor (ed.), *Nazism* (Oxford: Oxford University Press, 2012), s. 1, 21, 59.

²³ Gregor, "General Introduction", s. 2–3.

ockuperade nästan hela Europa. Det framkom motstånd från varje sektor i samhället, men det handlade om minoriteter inom olika mindre grupper.²⁴

Finlandssvenskhet

Etnonymer, det vill säga benämningar på folkgrupper, är i regel omtvistade. Det pågick i början av 1900-talet livliga diskussioner om vilken benämning skulle användas för den svenskspråkiga befolkningen i Finland, och benämningen *finlandssvensk* myntades 1912. Benämningen blev dock först allmänt accepterad på 1920-talet.²⁵ Trots att jag analyserar artiklar varav vissa var skrivna innan benämningen blev allmänt accepterad, har jag valt att använda den genomgående i min avhandling. Historiker har och kan använda icke-dåtida begrepp för att bättre förstå och analysera det förflutna.

Under den ryska tiden var svensk- och finskspråkiga i Finland förenade mot russifieringen av den finska befolkningen. Det här samarbetet bidrog till Finlands nationsbygge och lagstiftningen 1919 och 1922 som fastställde Finland som ett tvåspråkigt land.²⁶ Lagstiftningen gjordes i samarbete med Nationernas förbund, som ämnade att försäkra minoriteternas rättigheter runt om i Europa.²⁷ Fastän Finland var självständigt som land, var landet splittrat av klass och språk. Fram till 1906 hade de svenskspråkiga i Finland haft en avsevärt inflytelserik position inom den finländska politiken tack vare det historiska arvet från den svenska tiden. De svenskspråkiga ansågs också vara överrepresenterade inom eliten av olika branscher, då de endast utgjorde 11% av befolkningen under den tiden. Den här positionen av favör utmanades av finsk nationalism, i form av den fennomanska rörelsen som förespråkade för Finland med endast ett språk och en

²⁴ Gregor, "General Introduction", s. 4–6.

²⁵ Max Engman, *Språkfrågan: Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922* (Helsingfors; Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland, 2016), s. 236, 240–241.

²⁶ Henrik Meinander, *Nationalstaten: Finlands svenskhet 1922–2015* (Helsingfors; Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland, 2016), s. 9–18.

²⁷ Kasper Braskén, "A Dire Warning to All Ethnic Minorities of Europe? Fascist Repression in South Tyrol and the Formation of Swedish-Speaking Anti-fascism in Finland". Jože Pirjevec, Egon Pelikan & Sabrina P. Ramet (eds.), *Anti-Fascism in European History. From the 1920s to Today* (Budapest; New York: Central European University Press, 2023), s. 240.

kultur. Relationerna mellan svensk- och finskspråkiga förbättrades av de gemensamma insatserna för den vita sidan under finska inbördeskriget.²⁸

Även hos finlandssvenskarna i Finland fanns det grupperingar efter finska inbördeskriget. Å ena sidan fanns det en tanke om att i princip isolera sig från de finskspråkiga med egna autonoma områden, för att skydda den svenska kulturen. Å andra sidan fanns det en tanke om att dämpa det svenska språket, i utbyte mot en känsla av samhörighet med de finskspråkiga. Många finlandssvenskar kände en rädsla för marginalisering och därför betonade finlandssvenska politiker och dagstidningar betydelsen av finlandssvenskar i Finland, med fokus på det just gångna inbördeskriget. De var tvungna att väga betydelsen av olika rättigheter och skyldigheter i samhället. Finlandssvenskar ansågs att de bar västeuropeiska kulturvärden, vilket skilde dem från de finskspråkiga.²⁹ Den finlandssvenska politiska makten hade minskat betydligt efter införandet av allmän rösträtt i Finland 1906 och därför grundades Svenska folkpartiet (SFP) direkt efter för att representera finlandssvenskar.³⁰ De ville bevara det svenska språket och den finlandssvenska kulturen, dock ansåg de sig själva vara en integrerad del av det finska samhället. Fastän finlandssvenskar var i en god position i Finland, försvann inte behovet av att beskydda den egna kulturen efter inbördeskriget.³¹ SFP krävde direkt efter inbördeskrigets slut av regeringen att det svenska språket skulle vara jämlikt med det finska och att Nyland, Österbotten, Åboland och Åland skulle förvandlas till autonoma områden för den svenskspråkiga befolkningen. Kraven möttes av kritik och anklagelser av separatism, då finlandssvenskarna påstods vara illojala mot den finska staten.³² Enligt historikern Henrik Meinander var det en kombination av finlandssvenskarna själv och finska nationalisterna som förvandlade finlandssvenskarna till en mer igenkännlig minoritet.³³

²⁸ Meinander, *Nationalstaten*, s. 9–18.

²⁹ Ahlbäck, ”Ärans och hjältarnas anspråk”, s. 45–47.

³⁰ Matias Kaihovirta & Mats Wickström, ”An antifascist minority? Swedish-speaking Finnish responses to fascism”. Kasper Braskén, Nigel Copley & Johan A. Lundin (eds.), *Anti-fascism in the Nordic Countries: New Perspectives, Comparisons and Transnational Connections* (London: Routledge, 2019), s. 56.

³¹ Braskén, ”A Dire Warning to All Ethnic Minorities of Europe”, s. 241–242.

³² Ahlbäck, ”Ärans och hjältarnas anspråk”, s. 47.

³³ Meinander, *Nationalstaten*, s. 23–24.

Finsk fascism och antifascism i tidigare forskning

För material om fascism och antifascism, har jag mest vänt mig till nordiska historiker. I det här kapitlet skriver jag om kontexten kring finsk fascism, och således också finsk antifascism, runt första världskrigets slut. Fastän antifascism inte är bundet till fascism inom samma land, hade den finska fascismen ändå en stor påverkan på hur den finska antifascismen såg ut. Därför är det viktigt att först kontextualisera den finska fascismen, innan jag skriver om hur finländare förhöll sig till mäktiga ledare som Mussolini och Hitler.

Då europeiska imperiers kärn- och randområden föll efter första världskriget, öppnades dörren för en militant politisk kultur inom Europa. Den statsbildning och frigörelsekamp som spred sig över Europa, särskilt Öst- och Centraleuropa, ledde till väpnat våld, terror och i värsta fall inbördeskrig. Demokratin i flera länder hotades av paramilitära organisationer som ofta hade en antikommunistisk opinion och lade grunden till fascistiska och senare nationalsocialistiska maktövertaganden. Finland, som blev självständigt den 6 december 1917, undvek likt resten av de nordiska länderna direkt involvering i första världskriget. Finland var dock det enda nordiska landet där det pågick direkta krigshandlingar, då det finska inbördeskriget pågick mellan den 27 januari och 15 maj 1918.³⁴

I Finland fanns det politisk och kulturell disharmoni och efter de vitas seger fanns det en verklig rädsla hos vänstern att högern skulle föra Finland mot en auktoritär eller fascistisk stat. Det fanns en särskild rädsla över att general C. G. E. Mannerheim (1867–1951) tillsammans med Finlands Skyddsförbund, som var känt för sin antikommunism, skulle utveckla den finska fascismen, marschera till Helsingfors och etablera en högerdiktatur, likt hur Mussolini gjorde i Italien då han och hans följare marscherade till Rom.³⁵ Eftersom det finska försvaret hade skötts av ryska trupper fram till slutet av den autonoma tiden, var Mannerheims vita trupper i princip den enda militären som fanns i Finland efter finska inbördeskriget.³⁶

³⁴ Braskén, Kaihovirta & Wickström, "Antifascismen i Norden", s. 12–13.

³⁵ Braskén, Kaihovirta & Wickström, "Antifascismen i Norden", s. 10.

³⁶ Anders Ahlbäck, "Årans och hjältarnas anspråk", s. 42.

I boken *Suomalaiset fasistit: mustan sarastuksen airuet* (2016) förklarar Tikka, Roselius och Silvennoinen att den finska fascismen inte existerade oberörd av resten av världen. De menar att alla europeiska fascistiska rörelser grundade sig på samma idéer och erfarenheter.³⁷ Som en följd av högerens antikommunism och Mussolinis framgång i Italien blev högerextrema tankegångar normaliserade i den europeiska politiska världen. Fascismens antikommunism ansågs av många vara ändamålsenlig. Trots det, fanns det ytterst lite offentligt stöd av fascism inom Finland, liksom i resten av Norden. Både fascistiska och nationalsocialistiska partier hade endast marginell framgång i Finland. Den synliga och konkreta fascismen, i form av föreningar och medlemmar, utgjorde endast en bråkdel av den väsentliga fascismen i Finland. Det fanns flera politiska rörelser i Finland som distanserade sig från fascism och nationalsocialism samtidigt som deras ideologier började alltmer likna det de tidigare påstått sig opponera.³⁸ I Finland ville fascisterna undvika att bli beskrivna som fascister eftersom de inte ville bli associerade med inbördeskrigets våld. Enligt Tikka, Roselius och Silvennoinen brukade kommunister använda fascist som en stämpel och förolämpning mot sin opposition. I stället för att beskriva sig själva som fascister, kunde fascisterna beskriva sig själv som en revolutionär höger.³⁹ Det här påvisar hur finsk antifascism, liksom antifascismen i resten av världen, inte endast handlade om att motsätta sig de människor eller organisationer som identifierade sig som fascister, utan fascism som ett tankesätt, det vill säga allt och alla med fascistiska tendenser.⁴⁰

Finland och resten av Norden har i historieskrivningen länge presenterats som områden fria från fascism. Det är sant att Finland inte berördes av fascism lika mycket som många andra länder inom Europa. Fastän det fanns konkreta rädslor inom Finland om ett fullständigt fascistiskt maktövertagande, kunde Finland bevara sitt demokratiska statskick åtminstone dels tack vare dess samhälleliga reformpolitik. Finlands senare militära samarbete med Nazityskland under andra världskriget påvisar dock ett klart tillmötesgående från statens ledning till fascism och nationalsocialism. Samtidigt antyder det hur Finlands så kallade lyckliga slut, i form av Finland som ett socialdemokratiskt folkhem, etablerades först efter andra världskriget. Det fanns med

³⁷ Silvennoinen, Tikka & Roselius, *Suomalaiset fasistit*, s. 9.

³⁸ Braskén, Kaihovirta & Wickström, "Antifascismen i Norden", s. 10–12.

³⁹ Silvennoinen, Tikka & Roselius, *Suomalaiset fasistit*, s. 20, 22.

⁴⁰ Braskén, Kaihovirta & Wickström, "Antifascismen i Norden", s. 12.

andra ord en definitiv konkurrens om olika framtidsvisioner, sträckande från ett välfärdssamhälle till fascistisk dystopi.⁴¹

Fascismen i länder som Italien och Tyskland var mer framstående än den i Finland och finska antifascister motsatte sig ofta också internationell fascism, men det innebär inte att det inte skulle ha funnits fascism i Finland. De mest betydelsefulla fascistiska rörelserna i Finland var Lapporörelsen 1929–1932 och dess efterträdare Fosterländska folkrörelsen.⁴² Den finska demokratin utsattes för fara av de här rörelserna, exempelvis då kommunismen blev olaglig 1930 efter Lapporörelsens insisterande. Det var efter Lapporörelsens misslyckade statskupp som den förvandlades till Fosterländska folkrörelsen, ett högerextremt parti med ett fascistiskt program. Fastän inget fascistiskt parti erhöll makt inom den finska politiken, var de finska nationalisterna, eller de radikala fennomaterna, insnärjda med de finska fascisterna. Finska nationalisternas mål bestod inte endast av ett finsktalande Finland, men av ett Storfinland som också bestod av områden som tillhörde Sovjetunionen.⁴³

Forskningsläge

Fascismen i Italien har inte fått lika mycket uppmärksamhet som nationalsocialismen i Tyskland i den tidigare historieforskningen eftersom den italienska fascismens spår i samhället, åtminstone kring år 1998, var inte lika betydelsefulla som nationalsocialismen.⁴⁴ Med det i åtanke är det intressant att observera att forskningen i fascism och antifascism har ökat under de senaste årtionden. Givetvis finns det en hel del tidigare forskning om Mussolini och fascism, samt Hitler och nationalsocialism. Trots det har forskning av antifascism i Europa till stor del ignorerat antifascismen i de nordiska länderna. Den forskning som finns, har inte fokuserat på det nationella eller transnationella motståndet. Det påvisar möjligtvis att det inte fanns betydelsefulla transnationella antifascistiska rörelser i Norden.⁴⁵

⁴¹ Braskén, Kaihovirta & Wickström, ”Antifascismen i Norden”, s. 9–10.

⁴² Kasper Braskén & Johan A. Lundin, ”Introduction”. Kasper Braskén, Nigel Copsey & Johan A. Lundin (eds.), *Anti-fascism in the Nordic Countries: New Perspectives, Comparisons and Transnational Connections* (London: Routledge, 2019), s. 8.

⁴³ Braskén, ”A Dire Warning to All Ethnic Minorities of Europe”, s. 240–241.

⁴⁴ Bosworth, *The Italian Dictatorship*, s. 10–11.

⁴⁵ Braskén & Lundin, ”Introduction”, s. 1–2.

I jämförelse till antifascism har fascism i Norden forskats i betydligt mer och i jämförelse med fascism har nationalsocialism i Norden forskats i betydligt mer. Före 2010-talet fokuserade forskningen om antifascism i Finland i allmänhet endast på tiden efter 1933 med banbrytande verk som *Führerns trogna följeslagare: Den finländska nazismen 1932–1944* (1991) av Henrik Ekberg och *From white to blue-and-black: Finnish fascism in the inter-war era* (1988), där Lauri Karvonen behandlar den Fosterländska folkrörelsen. Först i boken *Suomalaiset fasistit: mustan sarastuksen airuet* (2016) togs det i beaktande hur mycket fascismen i Italien under 1920-talet syntes även i Finland.⁴⁶ Utöver att ha varit mer fokuserad på tiden efter 1933, har forskningen om antifascism i Finland också fokuserat mer på den finskspråkiga befolkningen än den svenskspråkiga.⁴⁷ Kaihovirta och Wickström i nyskapande forskning om finlandssvensk antifascism i Finland, skrev om finlandssvenskar som en antifascistisk minoritet. Deras forskning fokuserade på två ledande finlandssvenska antifascister från två olika sidor av det politiska spektrumet och deras respons till Lapporörelsen. Karl H. Wiik (1883–1946) var partisekreterare för det Socialdemokratiska partiet (SDP) medan Eirik Hornborg (1879–1965) representerade SFP. SDP och SFP var de två enda konventionellt svenskspråkiga partierna.⁴⁸

Tidigare forskning av finsk antifascism har fokuserat mest på antifascistiska uttalanden eller lagstiftning av landets ledare. Men det pågick också en stark antifascistisk stämning hos den finska befolkningen. De som inte representerade statsmakten men ändå försökte påverka landets opinion har fått mindre uppmärksamhet av historiker.⁴⁹ I boken *Anti-fascism in the Nordic Countries: New Perspectives, Comparisons and Transnational Connections* (2019) av Braskén, Nigel Copey & Johan A. Lundin skriver författarna om hur antifascismen i Norden började på gräsrotsnivå. Det första exemplet är hur den svenska kommunisten Zeth Höglund publicerade broschyren ”Fascismen kommer! Vad gör Sveriges arbetare till sitt försvar?” direkt efter att Mussolini steg till makten 1922.⁵⁰

⁴⁶ Braskén & Lundin, ”Introduction”, s. 1–2.

⁴⁷ Braskén, ”A Dire Warning to All Ethnic Minorities of Europe”, s. 242.

⁴⁸ Kaihovirta & Wickström, ”An antifascist minority? Swedish-speaking Finnish responses to fascism”, s. 55–56.

⁴⁹ Braskén, Kaihovirta & Wickström, ”Antifascismen i Norden”, s. 13.

⁵⁰ Braskén & Lundin, ”Introduction”, s. 2–3.

Tidigare konstaterade jag hur nordisk antifascism är ett relativt nytt forskningsfält och således kontinuerligt föränderligt. Därför har också forskningsläget för finlandssvensk antifascism i dagstidningar ändrats under den tid jag skrivit min avhandling. Det finns inte ännu någon forskning som endast fokuserar på hur finlandssvenska skribenter skrev i *Åbo Underrättelser* om Mussolini och hans handlingar under 1920-talet, men Braskén behandlar dock finlandssvensk antifascism utgående från tidningar och tidskrifter under 1920-talet med sitt kapitel ”A Dire Warning to All Ethnic Minorities of Europe? Fascist Repression in South Tyrol and the Formation of Swedish-Speaking Anti-fascism in Finland” i boken *Anti-Fascism in European History. From the 1920s to Today* (2023). Braskén behandlade den finlandssvenska responsen till hur den tyska minoriteten i norra Italien behandlades.⁵¹ Braskén intervjuades också i mitten av 2021 till *Åbo Underrättelser* artikeln ”Därför kallar de sig inte fascister – ÅU, Mussolini och högerpopulism idag”. I artikeln lyfts citat ur *Åbo Underrättelsers* reportage om Mussolini och fascism i Italien under 1920-talet fram.⁵² En liknande avhandling som min egen skrevs 2019 vid Åbo Akademi av Cia Gustafsson. Hennes avhandling bär rubriken *Den finlandssvenska socialdemokratiska tidningen Arbetarbladets syn på fascism på 1920-talet*.⁵³

Finlandssvensk antifascism

Forskningen av antifascism har länge dominerats av den politiska vänstern, från socialdemokrater till kommunister. Under senare tid har forskningen kompletterats av forskning i liberal och konservativ antifascism. Ett till perspektiv till forskningen om antifascism är etniska minoriteters antifascism. Minoriteterna i Europa efter första världskriget var varken definierade eller samstämda. De bestod av komplexa och föränderliga kombinationer av faktorer som klass, identitet och politik. Alla fascistiska rörelser är nationalistiska och rasistiska, vilket kan leda till antifascism hos etniska minoriteter. Etniska minoriteter separerades från resten av befolkningen och ansågs vara en fiende till nationalismen. Mussolini själv betonade det här då han hävdade att det var nödvändigt att vara italiensk för att vara fascist. Syftet med fascism var att möjliggöra

⁵¹ Braskén, ”A Dire Warning to All Ethnic Minorities of Europe”, s. 237–238, 242–243.

⁵² Alexandra Granberg, ”Därför kallar de sig inte fascister – ÅU, Mussolini och högerpopulism idag”, *Åbo Underrättelser*, 7.8.2021, s. 10–11.

⁵³ Cia Gustafsson, *Den finlandssvenska socialdemokratiska tidningen Arbetarbladets syn på fascism på 1920-talet* (Åbo: Åbo Akademi, 2019).

italienarnas kontroll över andra, både i Europa och Afrika. Eftersträvan av nationell homogenitet har givetvis inte varit exklusivt för fascism. Dock utesluter det inte att fascism, utan tvekan, utsätter minoriteter för fara.⁵⁴

Det klassiska exemplet på antifascism hos minoriteter är den transnationella antifascismen hos de judiska grupperingarna under 1930-talet. Bland konservativa finlandssvenskar ansågs fascism vara ett mycket acceptabelt sätt att motarbeta kommunism. Det var terrorn mot oppositionen och etniska minoriteterna i de italienska grannländerna som utmanade tankegången bakom stödet för fascismen. Särskilt mycket stöd fanns det för den tyska minoriteten runt norra Italien, jämfört exempelvis med stödet för den slovenska minoriteten i samma område. Det särskilt stora stödet för den tyska minoriteten kan attribueras till att många finländare hade en stark kulturell och språklig koppling till tyskarna. Det fanns tankar om att de enda minoriteter vars position hade försämrats efter första världskriget, fastän NF hade aktivt jobbat för minoriteters rättigheter efter kriget, var de germanska minoriteterna, dit finlandssvenskar också hörde.⁵⁵

Genom att observera den italienska fascismen och dess behandling av minoriteter i norra Italien blev det tydligt för fascismens kritiker att den fascistiska revolutionen var ett tvåstegsprogram. Det började med antikommunism, som i allmänhet var acceptabelt, men ledde senare till diskriminering av etniska minoriteter. Den fascistiska revolutionen var också möjlig i Finland och Lapporörelsen följde tydligt i fotspåren av italienarna. Efter att de finska fascisterna hade kört ut kommunisterna, var finlandssvenskarna antagligen följande. Händelserna i norra Italien visade att fascismens uppkomst ledde till brutna överenskommelser och tidigare uppfattningar om samhörighet. Den finlandssvenska responsen till händelserna var väsentlig för sammanföringen av finlandssvenskar som en antifascistisk minoritet.⁵⁶

⁵⁴ Braskén, "A Dire Warning to All Ethnic Minorities of Europe", s. 235–236.

⁵⁵ Braskén, "A Dire Warning to All Ethnic Minorities of Europe", s. 237, 242–243.

⁵⁶ Braskén, "A Dire Warning to All Ethnic Minorities of Europe", s. 251–252.

Nyhetstidningar som en form av antifascism

Antifascism kan ta form på många olika sätt. Braskén och Lundin förklarar att antifascism är ett fält av verksamhet som kan äga rum på olika platser och i olika utrymmen. Antifascismens historia och forskningen om den måste rymma det kulturpolitiska; teater, konst och litteratur. Kulturellt motstånd är folkets affektiva motstånd.⁵⁷ Att kunna kritisera makthavare, vare sig det är inom samma land eller inte, har genom tiderna varit en väsentlig del av demokratin. Den här kritiken, berättigad eller inte, kan ta form i litteratur eller journalistik.⁵⁸

Dagstidningar påverkar starkt samhällets tankar och verksamhet. I början av 1900-talet framkom det många reaktioner till fascism hos många finlandssvenskar som varierade från negativa till neutrala till positiva. Finlandssvenskars olika förhållningssätt till fascism synliggjordes exempelvis i dagstidningar som *Åbo Underrättelser*. Därför är det motiverat att analysera diskurserna i *Åbo Underrättelser*, för att förstå sig på liberal-borgerliga finlandssvenskars opinionsbildning kring fascistiska ledare som Mussolini och Hitler.

Diskursanalys

Diskursanalys fungerar både som teori och metod. Det baserar sig på idén att våra identiteter, miljöer och relationer har en aktiv roll i hur vi ser på världen och således även hur vi talar och skriver. Vårt språk är baserat på olika tankemönster som våra utsagor följer. Diskursanalys innebär en analys av de här mönstren. Diskursteori går hand i hand med socialkonstruktivism, det vill säga idén av att det sociala är en diskursiv konstruktion. Det innebär i regel att alla sociala fenomen, som enligt diskursteori aldrig är totala, kan analyseras med diskursanalytiska redskap. Något socialt kan aldrig vara totalt eftersom dess betydelse kan inte slutgiltigt bestämmas, vilket ger plats för konstant diskussion kring definitionerna av samhälle och identitet.⁵⁹

⁵⁷ Braskén & Lundin, ”Introduction”, s. 6.

⁵⁸ Josiah Ober, *Democratic Athens as an Experimental System: History and the Project of Political Theory* (New Jersey: Princeton University, 2005), s. 8–9.

⁵⁹ Marianne Winther Jørgensen & Louise Phillips, *Diskursanalys som teori och metod* (Lund: Studentlitteratur, 2000), s. 7, 31.

Syftet med diskursanalysen är att analysera betydelsen av språket som används. Enligt historikern Anna Sundelin, ansåg filosofen Michel Foucault (1926–1984) att diskurs konstruerar den verklighet den beskriver. Han behöll delvis ett kritiskt perspektiv på diskurs som produktiv maktutövning. Han förklarade också att det under all tid finns en specifik *episteme*, en diskursiv ordning som dikterar vad som är socialt acceptabelt att säga. Det vill säga med tiden förändras normerna inom samhället, eller åtminstone sektioner av det.⁶⁰ Att producera och konsumera text är en viktig social verksamhet som möjliggör social förändring. Utöver att forma och omforma samhället, speglar diskursiv praktik också de sociala strukturerna och processerna. Diskursiv praktik är i ett dialektiskt förhållande till alla andra sociala företeelser. Särskilt kritisk diskursanalys används för att teoretiskt empiriskt uppställa tankegångar och undersöka hur i sociala sammanhang diskursiv praktik relaterar till kulturell utveckling. Politik, rasism och identitet är vanliga ämnen inom kritisk diskursanalys.⁶¹

Komparation

Analysen jag utför är en kvantitativ jämförelse av etnografisk typ. Etnografisk jämförelse innebär att fokuset ligger på människan eller grupper av människor. Huvudsakliga syften för komparation är att beskriva, förklara och förutspå. Min jämförelse ligger just mellan att beskriva och förklara. Det är svårt att placera den på makro-, meso- eller mikronivå eftersom jag analyserar olika komponenter av hur Mussolini och Hitler, individuella personer på mikronivå, presenterades i *Åbo Underrättelser*, en dagstidning på mesonivå, av finlandssvenskar, en hel folkgrupp på makronivå.⁶²

Komparation är betydelsefullt för alla former av mänskligt meningsskapande. Komparativ analys används för att identifiera gemensamma drag, mönster och skillnader mellan olika företeelser och fenomen. För komparation krävs det identifieringen av åtminstone två företeelser som verkar ha något gemensamt. Enligt religionssociologen Marcus Moberg, ansåg historikern Marc Bloch (1886–1944) att det följs av tre skilda delar; en beskrivning av hur företeelserna förändras, en

⁶⁰ Anna Sundelin, "Diskursanalys", föreläsning i kursen Metod och teori: del 2, Åbo, 5.10.2020.

⁶¹ Jørgensen & Phillips, *Diskursanalys*, s. 66–68.

⁶² Marcus Moberg, "Komparation", föreläsning i kursen Metod och teori: del 1, Åbo, 16.9.2020.

observering av likheter och skillnader och en förklaring av likheterna och skillnaderna. Med komparation är det också väsentligt att vara medveten om vad det egentligen är som jämförs och varför jämförelsen görs.⁶³ Eftersom artiklarna jag analyserar varierar i typ, från insändare till reportage, och skribenterna från amatörer till professionella, är min analys mer baserad kring attityderna hos de finlandssvenska skribenterna för *Åbo Underrättelser*. *Åbo Underrättelser* kan inte ha en gemensam eller sammanhängande åsikt om Mussolini och Hitler, i stället fungerar *Åbo Underrättelser* som ett medium för finlandssvenskar att uttrycka sina olika politiska perspektiv.

Maskulinitet

I allmänhet är ”män”, ”manlighet” och ”maskulinitet” föränderliga begrepp och nästan omöjliga att definiera. Det är dock väsentligt att förstå deras relation till andra individer, institutioner, kulturer och strukturer i samhället. Maskuliniteter och femininiteter formas i en hierarki där maskuliniteten är dominant. Enligt historikern och idrottsvetaren Daniel Alsarve, beskriver genusforskaren Raewyn Connell det här med begreppet hegemonisk maskulinitet, som hon myntade. Hegemonisk maskulinitet styrker patriarkatets legitimitet; det ger män makt och underordnar kvinnor.⁶⁴

I inledningen av avhandlingen nämnde jag hur kulturkonservativa personer ofta vänder sig till auktoritativa ledare då de känner rädsla att mista sina maktpositioner.⁶⁵ Det betyder inte att personerna aktivt stöder den auktoritativa ledaren, men de gör det valet på grund av att deras privilegier hotas. Hegemonisk maskulinitet fungerar på ett liknande sätt. Fastän inte alla män åskådliggör hegemonisk maskulinitet, drar många nytta av den. Hegemonisk maskulinitet kan ta form på det kulturella, institutionella och strukturella planet, från lönen på arbetsplatsen till språkbruket inom hemmet. Hegemonisk maskulinitet upprätthåller mäns makt i samhället. Män som inte är heterosexuella eller vita kan uteslutas från privilegierna och kan utsättas för marginalisering.⁶⁶

⁶³ Moberg, ”Komparation”.

⁶⁴ Daniel Alsarve, ”Våld föder våld, eller?: Om män, sportvåld och formande av hegemonisk manlighet som bidragande riskfaktor till våldet i samhället”, *Tidskrift för politisk filosofi*, Volym 21 (2017:2), s. 3, 5.

⁶⁵ Ben-Ghiat, *Mahtimiehet*, s. 20.

⁶⁶ Alsarve, ”Våld föder våld, eller?”, s. 5.

Att framhäva auktoritära mäns maskulinitet fungerar både som maktutövning och hot mot oppositionen, nationellt och internationellt. Maskulinitet kan ge intrycket att ledaren inte behöver följa de lagar som resten av befolkningen följer. Maskulinitet kan också ge bilden av en ideal man, en med handlingsförmåga. Politik förespråkad av maskulina ledare kan ofta utsätta kvinnor och HBTQIA+-individer för fara. De som diskrimineras av politiken blir naturliga fiender till ledningen och således skapar ledaren också andra fiender än den politiska oppositionen.⁶⁷

Alsarve skriver att enligt Connell är det via tävlingsidrott som västvärldens syn på män och maskulinitet har konstruerats.⁶⁸ I Finland, särskilt under mellankrigstiden, konstruerades dock synen på maskulinitet ur mäns tid i militären, skriver historikern Anders Ahlbäck i sin bok *Manhood and the Making of the Military: Conscription, Military Service and Masculinity in Finland, 1917–39* (2014). På grund av den allmänna värnplikten i Finland deltog nästan alla finska män i militären på något sätt och den finska militären marknadsfördes som något som skulle sammanföra alla män med hjälp av tuffa gemensamma erfarenheter. Verkligheten var att erfarenheterna varierade från horribla till fantastiska, men en konsensus skapades om att det var där pojkar förvandlades till män.⁶⁹ I stil med det, skriver Alsarve att sociologen C. J. Pascoe anser att pojkar blir maskulina i grupper. Enligt henne kan en homogen pojkgemenskap leda till en påtvingad heterosexualitet och sexism. Det innebär att maskulint gruppträck kan få individen att ändra sina etiska gränser då det kommer till olika frågor, exempelvis våld.⁷⁰

Också våld är en del av den hegemoniska maskuliniteten, och maskulinitet över lag. Ahlbäck skriver att sociologen Jeff Hearn anser att våld är en resurs som män kan använda för att bevisa att de är män. Våldet inte ens behöver vara moraliskt berättigat för att uppvisa mannens maskulinitet. Den allmänna värnplikten i Finland sammankopplade maskulinitet med militärt våld, som direkt efter inbördeskriget hade påvisats vara nödvändigt för Finlands självständighet och välstånd. Våld

⁶⁷ Ben-Ghiat, *Mahtimiehet*, s. 19, 24.

⁶⁸ Alsarve, "Våld föder våld, eller?", s. 5.

⁶⁹ Anders Ahlbäck, *Manhood and the Making of the Military: Conscription, Military Service and Masculinity in Finland, 1917–39* (Milton: Taylor & Francis Group, 2014), s. 2–3.

⁷⁰ Alsarve, "Våld föder våld, eller?", s. 8.

användes också för att skildra och marknadsföra maskuliniteten i militären.⁷¹ Det här påvisar att det i Finland under mellankrigstiden fanns en syn på att maskulinitet och våld var sammankopplade och att det var något eftersträvansvärt.

Källmaterial

I det här kapitlet skriver jag om källmaterialet jag använder i min avhandling. Mitt primära källmaterial är artiklar publicerade av *Åbo Underrättelser* under tidsperioderna 1920–1923 och 1930–1933. I kapitlet inkluderar jag också min avgränsning som jag åskådliggör med hjälp av två diagram.

Åbo Underrättelser

Kulturell samhörighet och självbild hos den finlandssvenska befolkningen skapades genom ställningstaganden i finlandssvenska dagstidningar efter finska inbördeskriget. Den finlandssvenska pressens skribenter beskrev finlandssvenskar som viktiga medborgare med särskilt goda egenskaper.⁷² Under mellankrigstiden bildades det i Finland en aktiv sfär av svenskspråkiga tidningar och tidskrifter. Nyheter, diskussioner och debatter om aktuella frågor i Finland för finlandssvenskar blomstrade. Den här sfären möjliggjorde också försvaret av det svenska språket och den finlandssvenska kulturen.⁷³

Åbo Underrättelser är en finlandssvensk dagstidning och är den äldsta dagstidningen i Finland som fortfarande utkommer och dess första nummer kom ut den 3 januari 1824.⁷⁴ *Åbo Underrättelser* fungerade som ett medium för finlandssvenskar att uttrycka sina åsikter och erfarenheter, och därför fungerar artiklar i *Åbo Underrättelser* bra som material för mig. Enligt

⁷¹ Ahlbäck, *Manhood and the Making of the Military*, s. 83, 95, 178, 193.

⁷² Ahlbäck, ”Ärans och hjältarnas anspråk”, s. 45.

⁷³ Braskén, ”A Dire Warning to All Ethnic Minorities of Europe”, s. 241.

⁷⁴ ”ÅU fyller 195 år – vad vet du om Finlands äldsta dagstidning?”, *Åbo Underrättelser*, 4.1.2019, hämtad 22.9.2023, <https://abounderrattelser.fi/fredagsfragor-au-fyller-195-ar-vad-vet-du-om-finlands-aldsta-dagstidning/>.

Braskén var *Åbo Underrättelser* den första finlandssvenska liberal-borgerliga tidningen som förhöll sig kritiskt till fascism.⁷⁵

I flera av *Åbo Underrättelser*s artiklar från tidiga 1900-talet framstår det sällan skribentens namn, vilket var dåtida kutym. Några skribenter kunde använda sig av pseudonym, exempelvis framkommer namnen ”Aquila”⁷⁶ och ”Passepartout”⁷⁷ flera gånger längst ner i artiklarna. Det är dock omöjligt att veta ifall samma pseudonym använts av flera olika skribenter eller om en skribent använt olika pseudonymer. Flera av artiklarna saknar fullständigt något namn på skribenten och ibland står det endast ”ÅU:s Romkorrespondent”⁷⁸. Därför hänvisar jag sällan till skribenter med namn. Ibland framkommer dock skribentens namn, exempelvis Harald Wägner⁷⁹ och då hänvisar jag direkt till skribenten med dess namn.

Skribenterna i *Åbo Underrättelser* baserade deras information ibland på information från tidningar i andra europeiska länder, exempelvis Sverige, Tyskland, Frankrike och Italien. Skribenterna från de andra länderna färgade givetvis informationen på sina egna sätt, vilket senare också kunde synas i *Åbo Underrättelser*s artiklar. Italienska och tyska skribenternas beskrivningar varierade mycket medan de svenska skribenterna förhöll sig relativt neutralt och franska skribenterna verkade vara mest kritiska av både Mussolini och Hitler.⁸⁰ Jag anser dock att artiklar som baserade sin information på artiklar från andra länder är också värda att inkludera, eftersom de ändå slutligen publicerades i *Åbo Underrättelser*.

⁷⁵ Granberg, ”Därför kallar de sig inte fascister”, s. 10–11.

⁷⁶ Hänvisar möjligtvis till latinska ordet för ”örn” eller staden och provinsen ”L’Aquila” i Italien.

⁷⁷ Enligt Brages Pressarkiv är det möjligtvis den finlandssvenska författaren Adèle Weman (1844–1936). Namnet hänvisar möjligtvis till franska ordet för ”huvudnyckel” eller karaktären ”Jean Passepartout” i boken *Jorden runt på 80 dagar* (1873).

⁷⁸ En korrespondent är skribent i en tidning på annan ort än tidningens huvudort, det vill säga bodde ÅU:s Romkorrespondent i Rom.

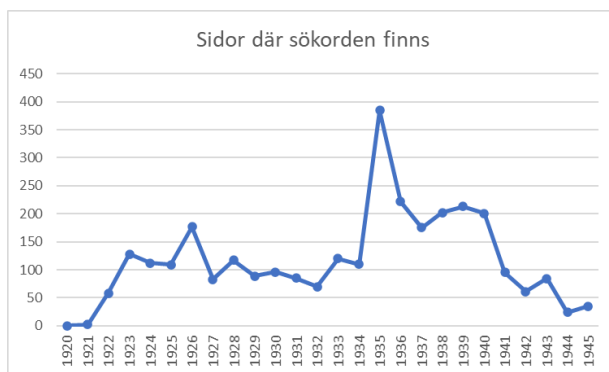
⁷⁹ Harald Wägner (1885–1925), svensk författare och journalist, fungerade som ÅU:s Romkorrespondent.

⁸⁰ Den skeptiske, ”Vad italienska fascismen vill och kan”, *Åbo Underrättelser*, 23.11.1922, s. 6; ”Mussolini för spiran med fast och kraftig han”, *Åbo Underrättelser*, 23.11.1922, s. 4; ”Resultatet av tyska valen klart den 6 oktober”, *Åbo Underrättelser*, 18.9.1930, s. 6.

Avgränsning och diagram

För att hitta mitt material har jag använt mig av webbsidan digi.kansalliskirjasto.fi som är finska Nationalbibliotekets digitala databas. Nationalbiblioteket är en kulturarvsorganisation tillgänglig för alla, sträckande från vanliga medborgare till olika gemenskaper.⁸¹ Via sidan är det möjligt att läsa finska tidningar, tidskrifter och annat material som digitaliserats av Nationalbiblioteket. Via sidan är det möjligt att nå miljontals sidor av material.⁸²

Mängden material går att avgränsa med hjälp av att välja typen av material, sökord, namn på tidning och tidsperiod för utgivningsdatum. I min avgränsning valde jag dagstidningar som typ av material och *Åbo Underrättelser* som tidning. Sökorden och tidsperioden för utgivningsdatumen jag valde kunde variera. Statistiken kring mängden träffar för en viss tidning med olika sökord och perioder för utgivningsdatum går att förvandla till diagram, som jag har bifogat nedan. I diagrammet till vänster, syns mängden sidor Mussolini nämns i *Åbo Underrättelser* tidningar 1920–1945 medan diagrammet till höger visar hur många gånger Hitler nämndes under samma tidsperiod. Notera att axeln för ”Sidor där sökorden finns” går endast upp till 450 sidor för Mussolini, men upp till 600 sidor för Hitler.

Mängden sidor Mussolini nämndes i 1920–1945.

Mängden sidor Hitler nämndes i 1920–1945.

Mellan 1920 och 1945 nämndes Mussolini i 3053 sidor. Under samma tidsperiod nämndes Hitler i 4300 sidor. Av de gångerna, nämndes de tillsammans 823 gånger. Ur diagrammen går det att

⁸¹ ”Välkommen till Nationalbiblioteket”, Nationalbiblioteket, hämtad 9.12.2023, <https://www.kansalliskirjasto.fi/sv>.

⁸² ”Verksamhet” & ”Sök i de digitala samlingarna”, Nationalbiblioteket, hämtad 9.12.2023, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/etusivu>.

avläsa att Mussolini nämndes flest gånger i *Åbo Underrättelser* under 1935 med nästan 400 gånger medan Hitler nämndes flest gånger under 1939 med knappt 500 gånger. Jag valde dock att endast fokusera på de första fyra åren av varsitt årtionde: för Mussolini 1920–1923 och Hitler 1930–1933. Orsaken till att jag valde att fokusera på början av årtiondena är att jag i en tidigare uppsats noterade att skribenterna i *Åbo Underrättelser* förhöll sig relativt likgiltigt till fascism i början av 1920-talet. Sedan jämför jag med hur skribenterna förhöll sig till Hitler tio år senare. De här tidsperioderna inkluderar också de år som Mussolini och Hitler kom till makten i sina länder. Två stycken fyra års tidsperioder är också en hanterbar mängd material. Ur diagrammen går det också att avläsa hur mängden sidor Mussolini och Hitler nämndes i minskade efter 1923 respektive 1933.

2 Likheter och skillnader mellan Mussolini och Hitler

Utöver boken *Strongmen: How They Rise, How They Rule, How They Fall* (2020) där Ruth Ben-Ghiat skriver mest om mäktiga män i allmänhet och behandlar således inte Benito Mussolini och Adolf Hitler på djupet, har jag valt att också läsa andra böcker om Mussolini och Hitler.

För material om Mussolini vände jag mig till historikern R. J. B. Bosworth, som har fokuserat en stor del av sin akademiska karriär för att forska och skriva om Mussolini och italiensk fascism. I hans böcker *The Italian Dictatorship: Problems and Perspectives in the Interpretation of Mussolini and Fascism* (1998) och *Mussolini* (2010) skriver han om Mussolinis liv, från barndomen till hans tid som socialist och senare nationalist soldat. Slutligen behandlar Bosworth ännu hur Mussolini bildade den fascistiska rörelsen och olika historiska tolkningar av fascism och hans tid som regent. För material om Hitler har jag vänt mig till historikern Ian Kershaw. Han har specialiserat sig på 1900-talets Tyskland och är således en av världens ledande experter på Hitler och nationalsocialism. Jag valde att läsa böckerna *The 'Hitler Myth'. Image and Reality in the Third Reich* (1987) och *Hitler: A Profile in Power* (2013) där Kershaw behandlar Hitlers liv, från ung pojke, till soldat, till politiker och slutligen rikskansler med särskilt fokus på propagandaprofilen som skapades under hans tid som rikskansler.

Bosworth skriver hur en skillnad mellan Mussolini och Hitler inom historieskrivningen har varit hur stor del av nationens verksamhet som attribuerats till ledaren. Enligt Bosworth kom nationalsocialismen i Tyskland mer från folkets sida än vad fascismen i Italien kom och därför, enligt honom, har också Italien definierats mer av Mussolini än Tyskland av Hitler.⁸³ I liknande stil som Bosworth, skrev en skribent för *Åbo Underrättelser* i en artikel publicerad den 6 juni 1923 att det italienska folket följde Mussolini, inte fascismen.⁸⁴ Det ena behöver inte utesluta det andra, men Kershaw hävdar också att befolkningen i Tyskland var mer hängivna till Hitler än vad de var till nationalsocialismen. Enligt Kershaw var Hitler väsentlig för framgången av det nationalsocialistiska partiet.⁸⁵ Även Ben-Ghiat skriver att befolkningen i båda länderna var för

⁸³ Bosworth, *The Italian Dictatorship*, s. 8.

⁸⁴ ”I Italien har en opposition inga utsikter”, *Åbo Underrättelser*, 6.6.1923, s. 4.

⁸⁵ Ian Kershaw, *The 'Hitler Myth'. Image and Reality in the Third Reich* (Oxford: Clarendon Press, 1987), s. 1; Ian Kershaw, *Hitler: A Profile in Power* (London: Taylor & Francis Group, 2013), s. 8.

hängivna till sina ledare. Till skillnad från Bosworth anser hon dock att det var befolkningen i Tyskland som var mer hängivna till sin ledare, på grund av den tidigare ekonomiska lågkonjunkturen.⁸⁶

Den italienska journalisten Curzio Malaparte (1898–1957) beskrev i sin bok *Tecnica del Colpo di Stato* (1931) Mussolini som en ny typ av man; kall, fräck, våldsam och beräknande. Malaparte förklarade att Hitler hade modellerat det nationalsocialistiska partiet efter Mussolinis fascistiska parti.⁸⁷ Även skribenter i *Åbo Underrättelser* undertecknade denna tankegång. Den 29 januari 1931 drog en skribent som använde signaturen C-r paralleller mellan fascismen i Italien, nationalsocialismen i Tyskland och Sverige och Lapporörelsen i Finland.⁸⁸ I en artikel från den 19 september 1930 skrev en skribent hur det nationalsocialistiska partiet hade gjort en kärleksförklaring till Italien, eftersom båda länderna befann sig i en liknande situation.⁸⁹ Någon dag senare förutspådde en annan skribent att Hitler skulle göra en liknande marsch till Berlin som Mussolini hade gjort till Rom.⁹⁰ Ungefär två år senare beskrev en skribent som använde signaturen C-E O, Mussolini som Hitlers sydliga förebild och jämförde deras vägar till makten. C-E O förklarade att förutsättningarna för Hitler var inte alls lika bra eftersom det kommunistiska motståndet var starkare i Tyskland än i Italien.⁹¹ Ett år senare beskrev en skribent Hitler som Mussolinis lärjunge och påstod att han var ointresserad av Hitlers verksamhet.⁹²

Neil Gregor förklarar att nationalsocialism skilde sig från fascism och andra liknande regimer med dess destruktivitet.⁹³ Enligt Malaparte hatade Hitler all typ av individualitet och kompenserade sitt skadade ego med våld. Malaparte hävdar att Hitler ville förnedra och undertrycka den tyska befolkningen för landets frihet, ära och makt. Malaparte menar att diktatorer älskar endast de människor de kan hata.⁹⁴ Gregor skriver också att både Mussolini och Hitler använde våld för att

⁸⁶ Ben-Ghiat, *Mahtimiehet*, s. 22–23.

⁸⁷ Curzio Malaparte, *Coup d'État: The Technique of Revolution* (Michigan: E. P. Dutton, 1932), s. 90, 93.

⁸⁸ C-r, "I tidens marginal", *Åbo Underrättelser*, 29.1.1931, s. 3.

⁸⁹ "Vilda rykten om tyska nationalsocialisternas planer. Taktiken dryftas", *Åbo Underrättelser*, 19.9.1930, s. 5.

⁹⁰ "Skall Hitler mönstra för Berlinteråg?", *Åbo Underrättelser*, 21.9.1930, s. 1.

⁹¹ C-E O, "Kapitulation eller kupp?", *Åbo Underrättelser*, 12.8.1932, s. 2.

⁹² "Praktik och teori i revolutionen", *Åbo Underrättelser*, 11.8.1933, s. 3.

⁹³ Gregor, "General Introduction", s. 15.

⁹⁴ Malaparte, *Coup d'État*, s. 97–99.

först komma till makten och var till en början tvungna att samarbeta med andra konservativa politiker för att stabilisera deras ingång till makten inom det etablerade politiska systemet. Det som dock skiljer Mussolini och Hitler, är att Mussolini åtminstone delvis lämnade de mest radikala aspekterna av fascism efter att han fick tag om makten och upprättade sin regim inom det redan etablerade politiska systemet, medan Hitler föreställde sig inte ens att skapa en regim inom de redan existerande strukturerna. Hitler tog stegvis bort makten från etablerade statsorganen och slutade samarbeta med alla andra politiker än nationalsocialister.⁹⁵

Ben-Ghiat jämför Mussolini och Hitler också utgående från hur lättpåverkade de var av andras åsikter: bakom den självsäkra fronten fanns det osäkerhet. Enligt henne var Hitler lättpåverkad och lät ofta den senaste diskussionen diktera hans åsikter. Mussolini sen igen spenderade dagligen flera timmar till att läsa vad det skrivits om honom i tidningarna. Både Mussolini och Hitler var personalistiska ledare som inte lät skilja mellan sina egna och statens agendor. Deras besatthet kunde ta form i storhetsvansinne, vilket ofta innebar stor investering av pengar och andra resurser. Hit räknas Hitlers kamp mot judarna, säkerligen det mest kända exemplet, men också Mussolinis erövring av Etiopien.⁹⁶

Benito Mussolini

Benito Mussolini föddes den 29 juli 1883 i byn Dovia di Predappio till lokala socialisten Alessandro Mussolini (1854–1910) och katolska lärarinnan Rosa Mussolini (1858–1905). Trots att författare har likställt Mussolinis föräldrars roll till så kallade instrument som Josef och Maria, menar Bosworth att andra författare har summerat en mer sanningsenlig bild, där föräldrarna hade en mer aktiv roll i deras sons liv. Skildringarna om Mussolinis barndom varierar ofta. Bosworth nämner att Mussolini exempelvis var till många olika specialister efter att han som 3-åring inte ännu kunde tala. Något år senare skickades han till en katolsk skola, antagligen av moderns önskemål, där han endast varade två år efter att ha knivhuggit en annan elev. Lärarna vid skolan behandlade honom dåligt på grund av hans lägre klass och socialistfader. Utöver en till

⁹⁵ Gregor, "General Introduction", s. 8.

⁹⁶ Ben-Ghiat, *Mahtimiehet*, s. 23, 25.

knivhuggning, var Mussolini mycket framgångsrik i de följande skolorna han gick i enligt Bosworth. Mussolini var en duktig talare och drömde om att bli både musiker och lärare. Fastän Mussolini nog var framgångsrik i skolan, beskrev hans propagandister hans barndom som att han ända sedan födsel varit en äkta romersk ledare, belyser Bosworth.⁹⁷

Enligt Bosworth var det vanligt att vara socialist som ung man i Dovia di Predappio, och samma gällde Mussolini; i skolan hade han ett smycke med en bild på Karl Marx (1818–1883) på sig och som 19 åring publicerade han en text där han hyllade den franske socialisten Gracchus Babeuf (1760–1797). Mussolini fick inte något politiskt jobb och jobbade i stället som lärare i ett halvår i Pieve Saliceti, en by där befolkningen också var socialister.⁹⁸ Tack vare hans tid som lärare började Mussolini introducera sig själv som ”professor Mussolini”, vilket synliggörs exempelvis då han för första gången nämndes i *Åbo Underrättelser* 1912. *Åbo Underrättelser* Romkorrespondent fördömde att socialisten professor Mussolini kritiserade parlamentarism och allmän rösträtt, som han ansåg vara överflödig.⁹⁹ Efter sin tid som lärare flyttade han till Schweiz, liksom fyra miljoner andra italienare som emigrerade från Italien 1896–1905. Bosworth menar att synen på Mussolinis emigration inte är entydig, eftersom den enligt Bosworth varierar från intellektuell till landsflyktig. I Schweiz jobbade Mussolini som journalist för en socialistisk tidning men han övervägde också att åka längre bort för att undvika militärtjänst. När han återvände till Italien jobbade han som redaktör för de socialistiska tidningarna *La Lotta di Classe* och *Avanti!*.¹⁰⁰ Bosworth förklarar att under Mussolinis barndom hade den liberala italienska staten två huvudsakliga hot, som både hade som mål att omstrukturera staten. Det ena var katolikerna som ville ge mer makt åt påven och det andra var socialisterna som ville ha en fullständig social revolution. Runt sekelskiftet noterades också den nya generationens intellektuella som ett sorts hot. De högutbildade, varav många dedikerade sig till socialism liksom Mussolini, kritiserade regeringen kontinuerligt.¹⁰¹ Under hans tid som journalist brukade Mussolini observera och kommentera den bryggande klasskampen inom Italien, samtidigt som han skapade kontakter inom den politiska världen.¹⁰²

⁹⁷ Bosworth, *Mussolini*, s. 47–48, 51–52, 57–59.

⁹⁸ Bosworth, *Mussolini*, s. 56, 59–60.

⁹⁹ ”Italienska socialistkongressen. Det revolutionära partiet går till anfall”, *Åbo Underrättelser*, 12.7.1912, s. 5.

¹⁰⁰ Bosworth, *Mussolini*, s. 60–61, 63–64, 77.

¹⁰¹ Bosworth, *Mussolini*, s. 55, 63.

¹⁰² Bosworth, *Mussolini*, s. 77, 85–86.

Runt 1914, då första världskriget bröt ut och den italienska befolkningen sökte en ledare att reda ut landets problem, började Mussolini bli ett alltmer persistent alternativ. Till att börja med hölls Italien neutralt, ett val som Mussolini starkt stödde. Sakta men säkert började han dock inse att kriget kunde medföra möjligheter som han kunde dra nytta av och således började han aktivt stödja Trippelententen. Hans åsikt om neutralitet försvagades, skriver Bosworth. Efter att ha kontinuerligt förespråkade för att Italien skulle delta i kriget, blev Mussolini i november 1914 utestängd från socialistpartiet. Många socialister var tvungna att välja mellan kommunismens internationella mål och egna nationens mål och således var Mussolini inte den enda socialisten att lämna rörelsen. Han grundade tidningen *Il Popolo d'Italia* där han förespråkade för Italiens deltagande i första världskriget, särskilt för unga. Alltmer började han förespråka nationalism och senare revolution, då landets ledning inte förde Italien till krig.¹⁰³ En skribent i *Åbo Underrättelser* under pseudonymen Passepartout beskrev det som att då kriget bröt ut, insåg Mussolini att han var mer en italienare än socialist.¹⁰⁴

I en artikel från den 29 december 1920 förklarade *Åbo Underrättelser*s Romkorrespondent Harald Wägner att den italienska politiska situationen bestod av onödiga principdebatter som alltid slutade i slagsmål.¹⁰⁵ Ett halvår senare, skrev en annan Romkorrespondent, den här gången under pseudonymen Aquila, att befolkningens och politikernas nonchalans av lag och auktoritet ökade efter första världskriget och att det var mycket bekymmersamt.¹⁰⁶ Det här förhållningssättet till den italienska politiken ökade eftersom under första världskrigets gång hade Italien ingen framstående ledare. Kriget ökade också skillnaderna mellan klasserna; regeringens utbetalningar var högre än någonsin medan arbetarklassen växte. Klyftan mellan regering och befolkning ökade. Kriget

¹⁰³ Bosworth, *Mussolini*, s. 93, 96–99, 101, 103.

¹⁰⁴ Passepartout, ”Den segslitna regeringskrisen i Italien. Landet är missnöjt med parlamentet och partiernas kiv. Ropet på en diktator. Benito Mussolini. Fascismens upphov och egentliga väsende. Krisen leder till generalstrejk”, *Åbo Underrättelser*, 8.8.1922, s. 4.

¹⁰⁵ Harald Wägner, ”Från den eviga stadens horisont: Av vår Romkorrespondent, författaren Harald Wägner”, *Åbo Underrättelser*, 29.12.1920, s. 4.

¹⁰⁶ Aquila, ”Politiskt från Italien. Giolitti hävdar kraftigt statsmaktens auktoritet. Tjänstemannastrejken, den nyvalda deputeradekammararens sammansättning, ovationer för konungen vid kammarens öppnande. Brev till ÅU från vår Rom-korrespondent”, *Åbo Underrättelser*, 23.6.1921, s. 7.

användes som propaganda för att föra nationen samman, men alla italienare var inte villiga att överlämna sin identitet till nationen.¹⁰⁷

Mussolinis tid i militären kan delas i två delar: militär och politisk. Då Italien gick med i kriget var han en av många som blev inkallad till militärtjänst. Han accepterades dock inte direkt men rekryterades någon månad senare. Under sin tid i militären skrev han dagbok som senare användes för att skapa hans *Il Duce*¹⁰⁸ personlighet. I början av 1917 skadades han av en granat och blev skickad till ett sjukhus, där han enligt fascistisk propaganda lär ha träffat kung Viktor Emanuel III. Det var efter Mussolinis skada som den politiska delen började. Hans politiska inflytelse hade minskat betydligt under hans tid i militären. Han hade levt utanför samhället och redan före kriget hade han lämnat socialistcirkelarna. Efter krigets slut började han konkret skapa den fascistiska rörelsen.¹⁰⁹

Adolf Hitler

Adolf Hitler föddes den 20 april 1889 till en lägre medelklassfamilj i staden Braunau am Inn i dagens Österrike. Han var inte framgångsrik med sin skolgång och som 16-åring lämnade han glatt skolan. Både 1907 och 1908 misslyckades han med att bli antagen till konstakademin i Wien. Kershaw förklarar att Hitler levde fem följande år i Wien, övertygad om sina egna kunskaper men fattig och ensam. Runt den tiden flydde han till München för att undvika militärtjänstgöring i sitt hemland, fastän han enligt Kershaw ändå ansågs vara för svag för militären. Hitler gick med i den tyska militären som frivillig efter att ha varit närvarande i publiken i München 1914 då Tyskland deklarerade krig mot Ryssland. Hans tid i den tyska armén under första världskriget var en avgörande utvecklingsperiod för honom; han belönades två gånger för mod och något år senare beskrev han hans tid i armén som den bästa tiden i hans liv. Han blev dock inte befördrad eftersom han ansågs sakna ledarskapskvaliteter. Kershaw kommenterar också att de andra soldaterna tyckte

¹⁰⁷ Bosworth, *Mussolini*, s. 104–105.

¹⁰⁸ Begreppet *deuce* härstammar från latinska ordet *dux* och betyder ledare.

¹⁰⁹ Bosworth, *Mussolini*, s. 106–109.

Hitler var smått konstig eftersom han föredrog att tala om filosofer som Arthur Schopenhauer (1788–1860) i stället för kvinnor.¹¹⁰

Hitler låg skadad i ett sjukhus då den tyska befolkningen fick veta att Tyskland hade förlorat kriget och att revolutionen påbörjats. Tysklands nederlag tog hårt på Hitler. Kershaw menar att Hitler hade hittat sig själv under krigets gång. Hans fördomar hade förstärkts och efter kriget tog det form i hat. Vid det skedet fanns det dock inget att indikera att Hitler skulle bli den Hitler alla känner till idag, betonar Kershaw. De första 30 åren av Hitlers liv levde han i relativ anonymitet medan de resterande 26 åren var raka motsatsen. Efter första världskriget bekantade han sig med det Tyska arbetarpartiet¹¹¹, som var ett av de många nyligen bildade nationalistiska och rasistiska politiska partierna. Det var i en debatt för partiet där han och andra märkte hans retoriska talang och således började hans anonymitet försvinna. Utan någon tidigare politisk erfarenhet och tyskt medborgarskap innan 1932 började han locka allmänhetens uppmärksamhet.¹¹²

Kershaw understryker tre orsaker till varför Hitler fick kontroll över hela Tyskland. Orsakerna var kontrollen över det nationalsocialistiska partiet i slutet av 1920-talet, utvidgningen av hans popularitet utöver extremhögern i början av 1930-talet och faktumet att andra inflytelserika personer understödde honom och var villiga att ge makten åt honom. Enligt Kershaw hävdade nationalsocialisterna att Hitlers framgång berodde endast på viljans makt. Kershaw själv skriver att Hitlers framgång berodde mer på slump och felräkning, än något han gjorde själv. Det tidigare nationalsocialistiska partiet genomgick flera maktkamper och schismer. Flera ledande nationalsocialister insåg att deras möjlighet till makt var tillsammans med Hitler, eftersom det redan hade skapats en så pass starkt personkult runt honom. Det var bättre att visa starkt gemenskap åtminstone utåt och således började också centralister inom partier förebygga och vända sig alltmer till Hitler. Personkulten fick stöd av de som på riktigt dyrkade honom men också de som ännu delvis ifrågasatte honom.¹¹³

¹¹⁰ Kershaw, *Hitler*, s. 1–2.

¹¹¹ Partiet blev senare känt som det Nationalsocialistiska tyska arbetarpartiet.

¹¹² Kershaw, *Hitler*, s. 1–3.

¹¹³ Kershaw, *Hitler*, s. 37–38.

Om Hitler har det skrivits en otalig mängd biografier. Enligt Kershaw har dock många författare misslyckats med att förklara Hitlers excentriska personlighet och obegripliga popularitet. Knappt någon av 1900-talets ledare var lika populär hos det egna folket som Hitler. Understödet för honom själv var större än för det nationalsocialistiska partiet. Nio av tio tyskar understödde honom efter att han steg till makten 1933, fastän partiets stöd var under 50%. Att många av partiets kritiker ändå fortsatte stödja honom var en väsentlig del av Nazitysklands framgång enligt Kershaw. Den tyska befolkningen samlade sig runt Hitlet, i stället för nationalsocialismen som ideologi eller parti, skriver Kershaw. Han förklarar att partiet var därför beroende av Hitler, likt hur han hade behövt partiet för att komma i gång. Partiet använde folkets hängivenhet till honom för att tysta ner både nationell och internationell opposition genom att exempelvis hålla olika folkomröstningar. Kershaw förklarar att också andra traditionella nationalkonservativa politiker som hade trott att de kunde kontrollera honom fick väja undan då han stormade igenom med sin popularitet.¹¹⁴

Kershaw hävdar att för att förstå sig på Hitlers popularitet och betydelse, är det inte värt att fokusera på honom själv, men i stället på hans propagandaprofil som byggdes upp. Kershaw skriver att fokuset måste vara på hur den tyska befolkningen uppfattade Hitler både före och under Nazitysklands tid. Propagandaprofilen av Hitler hänvisar till den positiva bilden av honom som gav honom karaktärsdrag som var attraktivt för den tyska befolkningen. Propagandan byggdes upp på flera olika sätt; av Hitler själv, partiet och folket. Kershaw betonar att Hitlers propagandaprofil var lika mycket skapat av befolkningen som den var ålagt på dem. Både Hitler och partiet var mycket medvetna om hur viktigt det var att skapa en personlighet som folket kunde följa. Partiet påstod att Hitlers liv i celibat var en uppoffring för staten och för att inte gå miste om kvinnornas stöd medan Hitler vägrade använda glasögon och delta i aktiviteter han inte var bäst på för att inte se löjlig ut. Med hjälp av propaganda började majoriteten av de som inte röstat på det nationalsocialistiska partiet 1933 stödja Hitler. Med en nationellt dyrkad ledare legitimerades partiet.¹¹⁵

¹¹⁴ Ian Kershaw, *The Hitler Myth*, s. 1–2, 5.

¹¹⁵ Kershaw, *The Hitler Myth*, s. 2–5.

3 Finlandssvenska syner på Mussolini och Hitler

Jag har läst artiklarna i kronologisk ordning och ämnar att inom mina olika underkapitel inkludera dem i kronologisk ordning, fastän det inte alltid är möjligt. Strukturen för min analys är baserad på olika skeenden i och aspekter av Benito Mussolinis och Adolf Hitlers liv, som sedan skapar olika teman. Det vill säga centrerar sig varje enskilt tema runt den mäktiga ledaren. Hur kommenterar de finlandssvenska skribenterna de här olika delarna av ledarnas liv och hur skiljer presentationerna? Teman jag valt att analysera är de mäktiga männens: 1) triumfer, 2) maskulina karaktär, 3) benägenhet till våld, 4) följare och annan befolkning, 5) karisma och tal, 6) ledarskap och diktatur och 7) kriser.

Triumfer

I det här underkapitlet undersöker jag temat triumfer. Mäktiga ledare lovar ofta befolkningen olika triumfer, vare sig det politiska, ekonomiska eller kulturella. Sättet Mussolinis och Hitlers triumfer beskrevs är viktigt eftersom det är en central del av deras makthavande. Det hänger också ihop med hur en mäktig ledare kan ofta bli synonym med befolkningen och således är en triumf för ledaren, vare sig det fascistmarschen till Rom eller det nationalsocialistiska partiet vinst i riksdagsvalen 1933, en triumf för befolkningen.¹¹⁶

Efter första världskriget befann sig Italien i en nationell klasskamp. Den 12 juli 1921 skrev skribenten Aquila om hur det hade ordnats ett flertal socialiststödda arbetarstrejker, som hen beskrev som våldsamma och meningslösa. Hen hävdade att den italienska befolkningen, dit medräknat dåvarande premiärminister Giovanni Giolitti (1842–1928), vände sig till Mussolini och fascismen endast för att bekämpa kommunismen. Mussolini var tvungen att samarbeta med andra partier. Aquila skrev att för att kunna framföra sina politiska åsikter, var det fascistiska partiet tvunget att ingå i en allians med den nationellt sinnade högern, nationalisterna och högerliberalerna.¹¹⁷ En skribent menade att Giolittis positiva uttalanden om fascisterna, som han

¹¹⁶ Ben-Ghiat, *Mahtimiehet*, s. 14, 17, 21.

¹¹⁷ Aquila, ”Fascisterna i Italien. Vad de vilja: En orädd och självständig utrikespolitik, nationell disciplin och sociala reformer i det inre. Brev från Åbo Underrättelsers Romkorrespondent”, *Åbo Underrättelser*, 12.7.1921, s. 4.

mest sagt för att bekämpa de italienska kommunisterna, fick den italienska befolkningen att värdera fascisternas åsikter.¹¹⁸

Den 8 augusti 1922 beskrev skribenten Passepartout Mussolinis initiativ att skapa den paramilitära organisationen *Svartskjortorna*¹¹⁹ i mars 1919 som ett kritiskt ögonblick för borgerliga Italiens räddning. Organisationen spred sig snabbt över Italien och vid tiden för skrivandet av artikeln hade den över 700 000 medlemmar.¹²⁰ I en artikel publicerad tre månader senare, efter att fascisterna tagit makten, skrev en Romkorrespondent under pseudonymen Ignotus att andra politiker i Italien hade blivit häftigt förskräckta av fascisternas marsch till Rom. Enligt hen var det för framtiden att avgöra ifall fascisternas makttagande var en legitim övergång av makt eller revolution. Hen menade att det länge varit självklart att fascisterna ämnade för herravälde i Italien men att deras framgång hade också ifrågasatts mycket. Hen hävdade också att Viktor Emanuel hade gjort Italien en tjänst då han satte stop på regeringens militära motstånd mot fascistmarschen.¹²¹

Att Hitler var i förgrunden för den tyska politiken som helhet och det nationalsocialistiska partiet framkommer i en artikel från den 5 juli 1930. Skribenten till och med kallade det nationalsocialistiska partiet för Hitlerpartiet. Hen förklarade hur Hitler hade engagerat arbetarklassen efter första världskrigets förlust. Samtidigt beskrev hen dock nationalsocialisterna som antisemiter och menade att Hitlers framgång var beroende av samarbete med andra högersinnade politiker som Alfred Hugenberg (1865–1951).¹²²

Likt användandet av begreppet Hitlerpartiet, kunde andra nationalsocialister kallas Hitlermän, deras möten Hitlermöten och hela rörelsen Hitlerrörelsen.¹²³ En mer kritisk skribent menade sen igen att Hitlers popularitet var slutet på högerns politiska makt, eftersom det skulle vara en sån

¹¹⁸ "Fascisterna har störtat Facta. Ett avtal mellan fascisterna samt Orlando och Giolitti", *Åbo Underrättelser*, 28.10.1922, s. 4.

¹¹⁹ Gruppen användes för att våldsamt tysta ner politiska motståndare av Mussolini, främst kommunister.

¹²⁰ Passepartout, "Den segslitna regeringskrisen i Italien", s. 4.

¹²¹ Ignotus, "Fascismen som segrare i Italien. Brev från ÅU:s korrespondent", *Åbo Underrättelser*, 9.11.1922, s. 4.

¹²² "De radikala elementen i tyska riket", *Åbo Underrättelser*, 5.7.1930, s. 7.

¹²³ "Nazi har varnat hr. v. Hindenburg för centerfrieri", *Åbo Underrättelser*, 2.10.1930, s. 5; "Hitlermöte i München på tisdagen", *Åbo Underrättelser*, 10.10.1930, s. 4; "Blodiga sammanstötningar i Tyskland mellan de röda och deras svurna motståndare", *Åbo Underrättelser*, 22.3.1931, s. 6.

förödmjukelse för högern att vara tvungen att samarbeta med det nationalsocialistiska partiet, som enligt skribenten inte var regeringsdugligt. Samma skribent menade också att det nationalsocialistiska partiets framgång var en överraskning och det skulle inte ske igen.¹²⁴ En skribent förklarade i en artikel från 14 november 1930 att fastän hen inte trodde att Hitler skulle komma till makten, skulle hans idéer ändå föras igenom.¹²⁵ Ett halvår senare, skrev en skribent hur det var mycket förståeligt att den tyska befolkningen hade vänt sig till nationalsocialismen, eftersom den dåvarande regeringen var så pass hjälplös då det kom till inflation, arbetslöshet och bostadsbrist.¹²⁶

Efter tyska riksdagsvalen den 31 juli 1932, det första valet där nationalsocialisterna blev det största partiet i riksdagen, skrev skribenten C-E O att situationen alltmer började likna ett inbördeskrig med terrordåd begådda av både nationalsocialister och kommunister. C-E O beskrev nationalsocialisternas framsteg som fabelaktiga. Samtidigt hävdade hen dock att eftersom våldsamheterna kontinuerligt ökat skulle en kupp organiserad av Hitler leda till mycket blodiga strider. Det var allt annat än önskvärt, skrev C-E O. Hen ansåg att för att undvika en kupp av Hitler och således också ökade blodiga strider, borde de andra partierna villigt ge makten åt Hitler i en koalitionsregering. Att kräva olika garantier av honom eller försöka utesluta honom ur regeringen skulle bara öka risken för en kupp.¹²⁷

Dagen efter att Hitler blev utsedd rikskansler den 30 januari 1933, beskrev en skribent som använde signaturen G¹²⁸, Hitlers maktövertagande som en överraskning, eftersom han hade haft så många krav. Enligt G hade Hitlers regering ingen chans i vänsterns ögon. Hitlers handlingar hade redan dömts. G antog också om att Hitler skulle inom kort ta bort icke-nationalsocialisterna ur regeringen och ersätta dem med nationalsocialister, likt hur Mussolini hade gjort i Italien med fascisterna.¹²⁹ Tanken om att Hitler inte hade en chans i vänsterns ögon verkar inte ha varit sanningsenlig. I en artikel, publicerad den 14 november 1933, skrev en skribent hur stödet för

¹²⁴ "Tyska riksdagsvalet artade sig till ett veritabelt jordskred", *Åbo Underrättelser*, 16.9.1930, s. 1, 4.

¹²⁵ "En spådom om Tysklands skadestånd", *Åbo Underrättelser*, 14.11.1930, s. 5.

¹²⁶ "Nationalsocialismen och dess andliga förutsättningar", *Åbo Underrättelser*, 5.4.1931, s. 3.

¹²⁷ C-E O, "Kapitulation", s. 2.

¹²⁸ Enligt Brages Pressarkiv är det möjligtvis Allan Gustafsson.

¹²⁹ G, "Adolf Hitler rikskansler i spetsen för en samlingsministär", *Åbo Underrättelser*, 31.1.1933, s. 1, 5.

Hitlers regering var mycket högt, till och med hos vänstern. Skribenten attribuerade det höga stödet till att regeringen faktiskt drev en socialistisk politik. Den tyska befolkningen var stark och enad, vilket enligt skribenten kunde leda till krigsförklaringar, fastän Hitler hade förespråkat för fred.¹³⁰

Mussolinis fascism verkade vara acceptabel, som en form av antikommunism. Hans organisering av fascistmarschen och Svartskjortorna fick till och med beröm. Det betonades dock också att antikommunismen var den enda orsaken till fascismens popularitet. För Mussolini, lämnades också dörren öppen för antifascism, då det påpekades att det var för framtiden att döma Mussolini och fascismen, då människor skulle veta mer om konsekvenserna.¹³¹ Även Hitlers förmåga att engagera och sammanföra befolkningen berömdes, men i allmänhet varierade beskrivningarna av Hitlers framgångar. Det varierade från att framgången var inte förväntad men ändå logisk till att den inte skulle ske igen, men ändå skulle viljan drivas igenom.¹³²

Beskrivningarna av Mussolinis och Hitlers politiska vinster liknade varandra i hur de båda först pekades ut som oseriösa aktörer som inte hade en framtid inom den politiska sfären. Det framhövs hur etablissemanget inte tog Mussolini och Hitler på allvar, samtidigt som de båda behövde etablissemangets hjälp för att etablera sig.¹³³ De beskrivningarna undertecknar sättet Neil Gregor skrev om Mussolinis och Hitlers framgång i politiken.¹³⁴ Hitler antogs följa Mussolinis fotsteg i olika politiska manövrar, likt hur Curzio Malaparte också ansåg.¹³⁵

Medan Mussolinis personlighet inte uppmärksammades i hans triumfer, belystes Hitlers kulturprofil, personlighet och hur hans parti, följare och möten alla centrerade runt honom. Hans antisemitism nämndes också rakt ut, men utan att egentligen ens döma eller kritisera det, i stället verkade det som något vardagligt. Användningen av begrepp som Hitlerparti, Hitlermän, Hitlermöte och Hitlerrörelse kan också ses som en förolämpning mot alla andra involverade, som att de inte skulle ha någon annan essens än Hitler. Kritik av partiet och medlemmarna förvandlades

¹³⁰ "Det tyska valet", *Åbo Underrättelser*, 14.11.1933, s. 3.

¹³¹ Aquila, "Fascisterna i Italien. Vad de vilja", s. 4; Passepartout, "Den segslitna regeringskrisen i Italien", s. 4; Ignotus, "Fascismen som segrare i Italien", s. 4.

¹³² "De radikala elementen", s. 7; "Tyska riksdagsvalet" s. 1, 4; "Nationalsocialismen", s. 3; "En spådom", s. 5.

¹³³ Aquila, "Fascisterna i Italien. Vad de vilja", s. 4; "De radikala elementen", s. 7; "Tyska riksdagsvalet" s. 1, 4.

¹³⁴ Gregor, "General Introduction", s. 8.

¹³⁵ G, "Adolf Hitler rikskansler", s. 5; Malaparte, *Coup d'État*, s. 93.

till stöd av Hitler. Fixeringen runt Hitler stödjer synen Ruth Ben-Ghiat har, och motsätter sig synen R. J. B. Bosworth har, om vilken befolkning som mer definierades av sin ledare, eftersom det verkar som att Hitlers personlighet blev starkare kopplad till befolkningen än vad Mussolinis personlighet blev.¹³⁶

I det här underkapitlet framkommer att det i allmänhet skrevs mer detaljerade beskrivningar av Hitlers triumfer, vare sig det positiva eller negativa. Mussolinis triumfer hyllades inte lika mycket som Hitlers, men de fick inte heller lika mycket kritik. Beskrivningarna av Mussolinis triumfer var aldrig så pass dömande att jag skulle anse dem vara antifascistiska, i själva verket var de oftast närmare likgiltiga eller stödjande. Beskrivningarna av Hitlers triumfer som isolerade händelser eller till och med förödmjukelser, anser jag vara antifascistiska. Dock överskuggas de antifascistiska beskrivningarna av de välkomnande och hyllande, som det fanns överväldigande mer av.

Maskulina karaktär

Hegemonisk maskulinitet används av mäktiga ledare för att förstärka deras makthavande. En maskulin person kan uppfattas som mer viktig än resten av befolkningen; han vet vad som måste göras och behöver inte följa vanliga regler.¹³⁷ I det här kapitlet inkluderar jag inte endast maskulina beskrivningar av Mussolini och Hitler, men även icke-maskulina beskrivningar. Fastän skribenterna knappt någonsin nämnde maskulinitet rakt ut, ställer jag frågan hur skribenterna både konstruerade och dekonstruerade Mussolinis och Hitlers maskulinitet, i ett land där våldsam maskulinitet var ett tecken på makt?

Den 25 september 1923 publicerades en artikel där skribenten hävdade att Roms historia var fylld av mäktiga män i farliga tider. Under lugna tider kom de svaga männen fram. Enligt skribenten var varken fascism eller demokrati lösningen, det som krävdes var en stark man som satte nationen och resten av befolkningen framom sig själv.¹³⁸ Redan innan Mussolini hade marscherat till Rom

¹³⁶ "Nazi har varnat" s. 5; "Hitlermöte", s. 4; "Blodiga sammanstötningar", s. 6; "De radikala elementen", s. 7.

¹³⁷ Ben-Ghiat, *Mahtimiehet*, s. 14, 19, 24.

¹³⁸ "I misskredit", *Åbo Underrättelser*, 25.9.1923, s. 2.

och blivit utsedd till Italiens premiärminister beskrev Passepartout honom som framtidens man för Italien.¹³⁹ Nästan två veckor efter marschen till Rom, då Mussolini hade hållit ett tal på Neapels, beskrevs han av Ignotus som mäktig.¹⁴⁰

I en artikel den 23 november 1922 förklarade en skribent under pseudonymen Den skeptiske att bolsjevikerna var rädda för fascisterna eftersom de hade märkt att fascisterna faktiskt kunde sätta handling bakom sina ord. Den skeptiske skrev att Mussolini hade visat resten av världen hur bolsjevikerna kunde stoppas.¹⁴¹ En annan skribent jämförde Mussolini och den fascistiska revolutionen till hur Napoleon III (1808–1873) tog makten i Frankrike och hur ingen då heller visste hur länge kejsardömet skulle räcka.¹⁴² Då spanska generalen Miguel Primo de Rivera (1870–1930) tog makten i Spanien genom en militärkupp, jämfördes han till Mussolini. Skribenter beskrev Primo de Rivera som en ledare med kraftnatur och kallade honom för den spanska Mussolini.¹⁴³ Även Vladimir Lenin (1870–1924) jämfördes till Mussolini som en auktoritär ledare.¹⁴⁴

I en artikel publicerad 14 april 1923 skrev en skribent att Italien hade länge varit ett land definierat av strejker och allmän oordning. Mussolini, som skribenten beskrev som en kärnkarl till ledare, var enligt skribenten orsaken till att Italien var ett fungerande land igen. Hen hävdade att en ledare som Mussolini: kraftig, uppriktig och lugn med praktiska lösningar, behöver alla. Skribenten beskrev också hur Mussolini var så pass övertygande att till och med de han kritiserade, hyllade honom.¹⁴⁵ Följande dag garanterade en annan skribent att ett fascistiskt maktövertagande i Finland inte var något att oroa sig över på grund av att det varken fanns tillräcklig kommunistisk rättslöshet eller stark ledare som Mussolini.¹⁴⁶

¹³⁹ Passepartout, ”Den segslitna regeringskrisen i Italien”, s. 4.

¹⁴⁰ Ignotus, ”Fascismen som segrare i Italien”, s. 4.

¹⁴¹ Den skeptiske, ”Vad italienska fascismen”, s. 6.

¹⁴² ”Mussolini för spiran”, s. 4.

¹⁴³ ”Fasciströrelsens start i Spanien. Generalernas resoluta uppträdande. Den politiska atmosfären rensas”, *Åbo Underrättelser*, 17.9.1923, s. 1; ”Den spanska Mussolinis regim. Brottsliga tilltag straffas hårt. Styrelsesättet omlägges”, *Åbo Underrättelser*, 22.9.1923, s. 4.

¹⁴⁴ ”Demokratin är i fara, menar Lloyd George”, *Åbo Underrättelser*, 25.9.1923, s. 4.

¹⁴⁵ ”Von Heidenstam om Italien och Mussolinis tid”, *Åbo Underrättelser*, 14.4.1923, s. 4.

¹⁴⁶ ”I veckokrönikans marginal”, *Åbo Underrättelser*, 15.4.1923, s. 7.

Den 24 augusti 1930 publicerades en artikel där en skribent under pseudonymen Egon antydde att den tyska högerns offensiv på det politiska planet var den rätta vägen för Tyskland och att det var något intressant och spännande. Hen förklarade hur skapandet av det nya antirepublikanska Tyskland krävde auktoritet och hur de redan fått polisen och militären på sin sida.¹⁴⁷ I stil med det, skrev en skribent som använde signaturen dl att Hitler var något hälsosamt i ett samhälle som blint trodde att demokrati var lösningen till allting.¹⁴⁸ Hitler var inte heller rädd för att kritisera sig själv, vilket gjorde honom till en modig man, skrev en skribent.¹⁴⁹ Efter att Hitler varit rikskansler i över tre månader, skrev en skribent att Hitlers makthavande hade garnerat respekt hos den brittiska högerpressen.¹⁵⁰

Ibland kunde beskrivningarna också vara tydligt icke-maskulina. I en artikel från den 28 september 1930 upprepade en skribent brittisk jargong och skrev att Hitler egentligen är bara en ny Don Quijote. I samma artikel skrev skribenten dock också att även den brittiska ungdomen kommer inom kort söka upp en ny ledare.¹⁵¹ Efter att *Reichsbanners*¹⁵² medlemmar hade deklarerat att de skulle döda Hitler och alla andra nationalsocialister, uppmanade en skribent att Hitler skulle gömma sig.¹⁵³ Efter ett tal i München, beskrev en skribent hur Hitler som man var svag men som ledare järnhård. Han var enligt skribenten beredd att eliminera alla som motsatte sig det nationalsocialistiska partiet och, om nödvändigt, vara den enda personen kvar i partiet.¹⁵⁴

Överlag, beskrev skribenterna Mussolini med mer maskulina attribut än Hitler. Medan Mussolini jämfördes i positiv syn till andra mäktiga ledare som Napoleon III, Lenin och Primo de Rivera, beskrevs Hitler inte som jämlik till Mussolini. Hitler beskrevs som Mussolinis lärjunge och han som Hitlers sydliga förebild. Även det att Finland saknade en mäktig ledare som Mussolini

¹⁴⁷ Egon, ”Tyskland från Paris politiska horisont”, *Åbo Underrättelser*, 24.8.1930, s. 5.

¹⁴⁸ dl, ”Mussolini, situationen herre – Baldwin, undergöraren i spe”, *Åbo Underrättelser*, 22.7.1923, s. 4.

¹⁴⁹ ”Plock”, *Åbo Underrättelser*, 20.5.1933, s. 4.

¹⁵⁰ ”Tjänstemän, vilka verkat i kommunistiskt anda, avskedas oavsett om de numera icke bekänna sig till kommunismens läror”, *Åbo Underrättelser*, 9.5.1933, s. 4.

¹⁵¹ ”Hitler är bara en Don Quixote”, *Åbo Underrättelser*, 28.9.1930, s. 1.

¹⁵² Reichsbanner var en grupp grundad för att försvara demokratin i Tyskland mot interna hot.

¹⁵³ ”Hitlers mor var tjeckiska”, *Åbo Underrättelser*, 27.1.1931, s. 5.

¹⁵⁴ ”Situationen inom nazistlägret oklar”, *Åbo Underrättelser*, 10.4.1931, s. 5.

nämndes.¹⁵⁵ Det igen liknar hur Malaparte och skribenter i *Åbo Underrättelser* ansåg att Hitler följde i Mussolinis politiska fotspår.¹⁵⁶

Både Mussolini och Hitler blev kontinuerligt beskrivna som auktoritativa, osjälviska, och målmedvetna ledare. Deras ledarskapsförmågor ifrågasattes inte, i stället blev de båda beskrivna som de korrekta framtida ledarna för sina länder. Mussolini blev till och med presenterad som att han hade en historisk behörighet att leda Italien. Även deras förmåga att vinna över det egna folket noterades, till och med de som vanligtvis skulle ha motsatt sig dem. Om Hitler noterades det också hur hans makthavande respekterades utomlands. Dessutom blev han beskriven som en modig man, eftersom han inte var rädd att kritisera sitt förflutna själv.¹⁵⁷ Beskrivningarna liknar sättet Anders Ahlbäck förklarar hur maskulinitet presenteras i samhället och Ben-Ghiat anser att en maskulin ledare presenterar sig själv för att upprätthålla sitt makthavande.¹⁵⁸

Hitler, till skillnad från Mussolini, blev också rakt ut beskriven på icke-maskulina sätt. Hitler beskrevs som en svag man, i jämförelse med hans starka ledarskap, och uppmanades att gömma sig från Reichsbanner medlemmarna då de hotade att döda honom. Att gömma sig är inte direkt en maskulin handling. Hans självförtroende och kunskaper blev till och med jämförda med karaktären Don Quijote.¹⁵⁹

I det här underkapitlet blir det tydligt att beskrivningarna av Mussolinis maskulinitet var fullständigt stödjande. Hans maskulinitet och fascism ansågs vara just det som behövdes för att bekämpa kommunismen och därför blev det så pass välkomnat. Beskrivningarna av Hitler var också till stor del positiva. Det riktades dock också en hel del kritik mot Hitlers maskulinitet. Beskrivningen om Hitler som en svag man men stark ledare och uppmaningen att gömma sig

¹⁵⁵ "Mussolini för spiran", s. 4; "Demokratin är i fara" s. 4; "Fasciströrelsens start i Spanien", s. 1; "Den spanska Mussolinis regim", s. 4; "Praktik och teori", s. 3; C-E O, "Kapitulation", s. 2; "I veckokrönikans", s. 7.

¹⁵⁶ G, "Adolf Hitler rikskansler", s. 5; Malaparte, *Coup d'État*, s. 93.

¹⁵⁷ Ignotus, "Fascismen som segrare i Italien", s. 4; Den skeptiske, "Vad italienska fascismen", s. 6; "Von Heidenstam", s. 4; Egon, "Tyskland från Paris", s. 5. Passepartout, "Den segslitna regeringskrisen i Italien", s. 4; "I misskredit", s. 2; "Plock", s. 4.

¹⁵⁸ Ahlbäck, *Manhood and the Making of the Military*, s. 83, 95, 178, 193; Ben-Ghiat, *Mahtimiehet*, s. 19, 24.

¹⁵⁹ "Situationen inom nazistlägret", s. 5; "Hitlers mor", s. 5; "Hitler är bara", s. 1.

gränsar till antifascism. Enligt mig var jämförelsen mellan Hitler och Don Quijote direkt antifascistisk, eftersom syftet var att bryta ner den mätkiga bilden av Hitler.

Benägenhet till våld

Jag placerar det här underkapitlet direkt efter det om ledarnas maskulina karaktär eftersom våld är en central del av maskulinitet. Våld används för att bekräfta ens maskulinitet. Under mellankrigstiden var maskulint våld eftertraktat i Finland.¹⁶⁰ I det här kapitlet inkluderar jag inte endast beskrivningar av våld som begicks av fascister och nationalsocialister, men även av antifascister och kommunister. Fastän Mussolini och Hitler är till en viss grad distanserade från våldet, eftersom de inte begick våldet själva, anser jag att de representerade det. Därför beskriver jag i det här underkapitlet våldet som deras. Jag inkluderar även skribenters beskrivningar av censur utförd av Mussolinis eller Hitlers regim, eftersom även det är maktutövning inte så annorlunda till våld. I vilken grad hyllade eller kritiserade skribenterna det fascistiska och antifascistiska våldet?

Ett element av fascism och antifascism som indikerar hur sammankopplade de faktiskt är, men samtidigt problematiserar idén om att den senare är motpol till den tidigare, är våld. Som konstaterat är fascism enligt modern definition våldsbejakande och samtidigt är det etablerat att antifascism ska fungera som motpol till fascism. Därför borde det kunna antas att antifascism ska vara icke-våldsamt. Trots det, har antifascism ofta tagit form i våld, i stället för det ideala motståndet i form av ”ideologisk och kulturell kamp mot det fascistiska hotet”. Redan i början av 1920-talet kunde demonstrationer av olika slag leda till våldsamma konflikter mellan fascister och antifascister. Det fanns det vill säga sammanhang där våld var berättigat, då det tog form i antifascism.¹⁶¹ Historikern Tom Buchanan hävdar att eftersom det fanns ett så kallat accepterat antifascistiskt våld, har antifascism aldrig handlat om demokrati, humanism eller rationalism.¹⁶² Jag delar dock åsikt mer med historikern Enzo Traverso, som anser att det inte går att likställa

¹⁶⁰ Ahlbäck, *Manhood and the Making of the Military*, s. 83, 95, 178, 193.

¹⁶¹ Braskén, Kaihovirta & Wickström, ”Antifascismen i Norden”, s. 5.

¹⁶² Tom Buchanan, ”’Beyond Cable Street’. New Approaches to the Historiography of Antifascism in Britain in the 1930s”. Hugo García, Mercedes Yusta, Xavier Tabet & Cristina Clímaco (eds.), *Rethinking Antifascism: History, Memory and Politics, 1922 to the Present* (New York: Berghahn Books Incorporated, 2016), s. 68–69.

antifascistisk våld med fascistiskt. Han menar att det under kalla kriget framkom en revisionistisk historiesyn där det antifascistiska våldet under andra världskriget liknades med det fascistiska våldet eftersom antifascisterna hade också ofta varit kommunister.¹⁶³

Aquila, möjligtvis influerad endera av det ryska eller finska inbördeskriget som pågått några år tidigare, förklarade i en artikel publicerad den 12 juli 1921 att den vita terrorn, det vill säga det fascistiska våldet, var endast ett svar till den röda terrorn, det vill säga det kommunistiska våldet.¹⁶⁴ Ett år senare skrev Passepartout att fascisterna definitivt skulle dominera den italienska politiken om de kunde lämna det onödiga och överdrivna våldet. Hen förklarade att våldet skrämde de borgerliga partierna från att samarbeta med fascisterna. Utöver våldet såg hen fascisterna som ett godtyckligt försvar mot socialisterna. Hen förundrade sig dock över hur det var möjligt att fascisterna var tillåtna att terrorisera också fredsamma socialister.¹⁶⁵ Samtidigt, i en artikel någon vecka senare, bemärkte en skribent hur imponerande det var att fascisterna kunde ha en samling på över 30 000 medlemmar och det fanns inget behov av militär- eller polisnärvaro eftersom fascisterna höll själva koll på deras följare.¹⁶⁶

Enligt Ignotus fanns det en verklig oro om att ett inbördeskrig kunde bryta ut om fascistmarschen mötte fysiskt motstånd. Fascisterna accepterade inget annat alternativ än att Mussolini ledde regeringen.¹⁶⁷ Då han blivit premiärminister, beordrade han att allt våld mellan fascister och socialister skulle ta slut.¹⁶⁸ Vid det skedet var listan på våldsdåd redan lång och bedräglig, beskrev Ignotus.¹⁶⁹ För att stilla de mer extrema fascisterna, förklarade en skribent hur Mussolini skapade en fascistisk säkerhetspolis på 90 000 man, vars syfte var att bekämpa både interna och externa

¹⁶³ Enzo Traverso, "Antifascism between Collective Memory and Historical Revision". Hugo García, Mercedes Yusta, Xavier Tabet & Cristina Clímaco (eds.), *Rethinking Antifascism: History, Memory and Politics, 1922 to the Present* (New York: Berghahn Books Incorporated, 2016), s. 332.

¹⁶⁴ Aquila, "Fascisterna i Italien. Vad de vilja", s. 4.

¹⁶⁵ Passepartout, "Den segslitna regeringskrisen i Italien", s. 4.

¹⁶⁶ "Fascisterna har störtat Facta", s. 4.

¹⁶⁷ Ignotus, "Fascismen som segrare i Italien", s. 4.

¹⁶⁸ "Spridda uppgifter om händelserna i Italien", *Åbo Underrättelser*, 6.11.1922, s. 4.

¹⁶⁹ Ignotus, "Fascismen som segrare i Italien", s. 4.

hot.¹⁷⁰ Alla icke-fascistiska militära organisationer förbjöds, vilket skapade ett monopol på våld för Mussolini.¹⁷¹

En skribent beskrev hur det i Rom endast fanns en tidning som kom överens med Mussolini men resten tystades ner. Därför var pressfriheten en stor oro hos journalisterna.¹⁷² Ignotus rapporterade hur dåligt journalister behandlades av fascister; journalister vägrades tillträde till Rom under revolutionsdagarna, de blev misshandlade och deras lokaler blev förstörda. Hen insisterade att yttrandefrihet måste respekteras.¹⁷³ Andra skribenter skrev om hur informationen som kom ut ur Italien var begränsad. En stark censur gällde både för journalister och allmänna möten.¹⁷⁴ Denna censur minskade dock rejält redan inom ett halvår. I juni 1923 skrev en skribent att oppositionen vågade kritisera regeringen öppet i olika tidningar, vilket de inte hade vågat någon månad tidigare. Dock menade skribenten också att oppositionen inte ännu vågade öppet motsätta sig regeringen i deputeradekammaren.¹⁷⁵

I en artikel publicerad 19 september 1930 beskrev en skribent hur gång efter gång gjorde tyska polisen vapenbeslag hos nationalsocialister. Skribenten förklarade att en av nationalsocialisternas ledare var kompanjon i en stor vapenaffär och hur en annan ledare hade nyligen blivit påträffad med stora mängder sprängämnen.¹⁷⁶ Hitler försökte distansera sig från de nationalsocialister som blivit fast av polisen och anklagats exempelvis för högförräderi, antagligen för att själv undvika att bli anklagad för högförräderi än en gång.¹⁷⁷ Trots det blev han än en gång åtalad för högförräderi.¹⁷⁸ Efter ett nationalsocialistiskt möte beskrev en skribent att Hitler aktivt hotade Bayern. Under mötet hade Hitler förklarat att han ville krossa motståndarnas huvuden blodiga och att han skulle börja i Bayern.¹⁷⁹

¹⁷⁰ ”En ny fascistrevolution i Italien. Kan Mussolini behärska sina radikaler?”, *Åbo Underrättelser*, 21.12.1922, s. 5.

¹⁷¹ ”Fascistmilis i Italien”, *Åbo Underrättelser*, 30.12.1922, s. 4.

¹⁷² ”Spridda uppgifter”, s. 4.

¹⁷³ Ignotus, ”Fascismen som segrare i Italien”, s. 4.

¹⁷⁴ ”Fascistmilis”, s. 4; ”Mussolini för spiran”, s. 4

¹⁷⁵ ”I Italien har en opposition”, s. 4.

¹⁷⁶ ”Vilda rykten”, s. 5.

¹⁷⁷ ”Hitler ville ej illegal kontakt med riksvärnet”, *Åbo Underrättelser*, 24.9.1930, s. 5.

¹⁷⁸ ”Hitler och Goebbels bli åtalade”, *Åbo Underrättelser*, 25.9.1930, s. 1.

¹⁷⁹ ”Hitler hotar Bayern”, *Åbo Underrättelser*, 30.6.1932, s. 3.

Då konflikterna mellan nationalsocialisterna och kommunisterna ökade, beskrev en skribent hur hela Tyskland var ett slagfält. Särskilt befolkningen i södra Tyskland hade motsatt sig Hitler. Skribenten hävdade dock att det var kommunisterna som började största delen av konflikterna, vare sig det mellan dem och nationalsocialisterna eller dem och polisen. Enligt skribenten brukade också nationalsocialisterna ofta slåss med polisen, fastän Hitler hade förespråkat för att endast använda våld i form av självförsvar. Skribenten förklarade tydligt att nationalsocialisterna inte borde ses som några milda lamm eftersom de gärna slogs hårt mot kommunisterna.¹⁸⁰ En annan skribent betonade också hur våldsdåden hade ökat efter att Hitler blev rikskansler. Enligt skribenten var det dock svårt att exakt veta händelsernas förlopp, eftersom både allmänheten och pressen censurerades aktivt.¹⁸¹

Fastän både Mussolini och Hitler försökte distansera sig från det fascistiska och nationalsocialistiska våldet, representerade de ändå våldet. Deras försök att distansera sig från våldet och uppmaningar till fred poängterades i artiklar, men det är svårt att veta hur mycket förtroende det slutligen fanns i deras uttalanden.¹⁸² Idag har diskussionen kring ifall våld var acceptabelt, centrerat sig runt antifascismen. Att döma fascistiskt våld verkar inte ha varit ens en fråga. Beskrivningarna av Mussolinis och Hitlers våld varierade, men i allmänhet framstår det ur beskrivningarna att dock hur Mussolinis och Hitlers våld var till stor del acceptabelt. Mussolinis våld ansågs vara ett adekvat motstånd till det kommunistiska våldet medan Hitlers våld beskrevs som en reaktion till det kommunistiska våldet.¹⁸³ Beskrivningarna liknar sättet Gregor skrev om Mussolinis och Hitlers användning av våld.¹⁸⁴ Värt att notera är också att Mussolinis insatser att censurera den italienska befolkningen och pressen betonades och kritiserades avsevärt mer än Hitlers censur i Tyskland.¹⁸⁵

¹⁸⁰ "Hela Tyskland är ett slagfält", *Åbo Underrättelser*, 5.7.1932, s. 2.

¹⁸¹ "Tyskland", *Åbo Underrättelser*, 18.3.1933, s. 3.

¹⁸² "En ny fascistrevolution i Italien", s. 5; "Hitler hotar", s. 3.

¹⁸³ Aquila, "Fascisterna i Italien. Vad de vilja", s. 4; "Hela Tyskland", s. 2.

¹⁸⁴ Gregor, "General Introduction", s. 8.

¹⁸⁵ Ignotus, "Fascismen som segrare i Italien", s. 4; "Tyskland", s. 3.

Det synliggörs i det här underkapitlet att den kritik som riktades mot Mussolini var mer i stil av att våldet var onödigt, i stället för förkastligt. Hans våld mot fredsamma socialister ifrågasattes men utan övertygelse. Först efter att han blivit vald till premiärminister blev hans våld beskrivet som bedrövligt.¹⁸⁶ Det betonades också att Hitler inte var ett oskyldigt lamm, eftersom han uppskattade våldet och det hade ökat efter att han blev rikskansler.¹⁸⁷ Beskrivningarna av Mussolinis och Hitlers våld närmade sig antifascistiska med tiden, då det också hade skett mer våld. Slutligen bemöttes Mussolinis våld definitivt med antifascism medan Hitlers våld bemöttes mer neutralt. Det kan också bero på att inom de tidsperioderna jag analyserade, utförde Mussolini mer våld än Hitler, och därför finns det också mer kritik av Mussolini.

Följare och annan befolkning

Utan sina följare är en mäktig ledare vare sig mäktig eller en ledare. Då följare lägger all sin tillit till den mäktiga ledaren kan följarna börja se sig själva i ledaren. Därför kan följarnas beteende bli mer extremt då de engagerar sig alltmer med ledaren.¹⁸⁸ Gregor förklarar att de fascistiska och nationalsocialistiska brotten var så kallade massbrott, på två olika plan. Brotten påverkade många människor men samtidigt utfördes de av många människor. De miljontals människor som mördades, mördades av andra hundratusentals människor.¹⁸⁹ Hur beskrev skribenterna i *Åbo Underrättelser* de människor som möjliggjorde Mussolinis och Hitlers maktövertaganden? Till de människorna räknar jag både den likgiltiga allmänheten och de trogna följeslagare.

I en artikel från 12 juli 1921 framkommer det att fastän det fascistiska partiet hade ett tydligt partiprogram, som Aquila beskrev som socialradikalt, såg allmänheten partiet mest som en kamporganisation mot kommunisterna.¹⁹⁰ Då skillnaderna mellan den italienska befolkningen och politiker ökade, och politikerna ansågs inte längre representera befolkningen, framkom det människor som rakt ut förespråkade för att Italien behövde en diktator, skrev Passepartout. Hen

¹⁸⁶ Passepartout, "Den segslitna regeringskrisen i Italien", s. 4; Ignotus, "Fascismen som segrare i Italien", s. 4.

¹⁸⁷ "Hela Tyskland", s. 2; "Tyskland", s. 3.

¹⁸⁸ Ben-Ghiat, *Mahtimiehet*, s. 17, 20–21.

¹⁸⁹ Gregor, "General Introduction", s. 10.

¹⁹⁰ Aquila, "Fascisterna i Italien. Vad de vilja", s. 4.

menade att en betydlig del av befolkningen ansåg att Mussolini borde vara den personen. Fastän han inte längre tillhörde socialistpartiet, brann han för arbetarnas rättigheter. Det kombinerat med hans antikommunism gav honom stöd från båda sidorna av det politiska spektrumet. Han övertygade arbetsgivare och arbetstagare att de hade samma fosterländska och ekonomiska mål.¹⁹¹ Snabbt efter beskrev Den skeptiske hur fascisternas system onekligen fungerade, då arbetsmoralen samt lugn och ro ökade markant.¹⁹²

Då Mussolini och hans följare anlände till Rom blev de bemötta som segrare. Ignotus skrev att för de som motsatte sig fascismen, kändes det nya herraväldet mer som en tyranni.¹⁹³ Ett halvår senare skrev en skribent hur oppositionen hade i princip gett upp. Oppositionen vågade inte längre motsätta sig fascisterna i deputeradekammaren.¹⁹⁴ Fascismens följare beskrevs av en skribent som ett ungt nationellt blod som satt liv i den liberala staten.¹⁹⁵ Ignotus beskrev fascisterna som enastående och förklarade att de kämpade mot både socialisternas laglöshet och politikernas korruption. ”Den som ej är med oss, är emot oss!” var en vanlig sats utropad av fascisterna.¹⁹⁶ Även Alessandro Sardi (1889–1965), en av fascismens ledare vid sidan om Mussolini, beskrevs av Den skeptiske som en briljant talare. Sardi hade förklarat i ett privat möte med nordiska journalister att fascism var något rent italienskt och därför måste det förstås ur det särskilda kontextet som Italien befann sig i. Han ansåg att fascism skapades för att unga italienare som hade deltagit i första världskriget insåg att de inte längre kunde tillåta de som suttit hemma föra Italien mot sin undergång. Han förklarade att fascismen inte kanske skulle fungera i de nordiska länderna men att det inte skulle hindra samarbete mellan Italien och Norden, eftersom sympatierna för varandra växte kontinuerligt.¹⁹⁷

Den 27 oktober 1931 publicerades en artikel där skribenten hävdade att hen skulle presentera en objektiv bild på Hitlers följare. Hen skrev att nationalsocialisterna är mestadels unga män

¹⁹¹ Passepartout, ”Den segslitna regeringskrisen i Italien”, s. 4.

¹⁹² Den skeptiske, ”Vad italienska fascismen vill”, s. 6.

¹⁹³ Ignotus, ”Fascismen som segrare i Italien”, s. 4.

¹⁹⁴ ”I Italien har en opposition”, s. 4.

¹⁹⁵ ”Fascisterna har störtat Facta”, s. 4.

¹⁹⁶ Ignotus, ”Fascismen som segrare i Italien”, s. 4.

¹⁹⁷ Den skeptiske, ”Vad italienska fascismen”, s. 6.

inkapabla av att anpassa sig. Hen anmärkte att endast fascisterna i Italien kunde organisera en lika imponerande folkrörelse. Det väsentliga i artikeln är dock då hen förklarade att nationalsocialisterna inte visste vad de själva stod för. Enligt hen kunde de inte berätta vad som var skillnaden mellan kommunisterna och dem själva. Hen beskrev dem som militariserade nationalistiska idealister som hade lärt sig en mängd fraser de upprepade, men inte förstod betydelsen av.¹⁹⁸

I liknande stil skrev G, som menade att det nationalsocialistiska partiet var partiet för de missnöjda. Hen hävdade också att partiet inte var stadigt och inte skulle lösa Tysklands problem, på grund av att partiet bestod av lösryckta medlemmar utan vision.¹⁹⁹ En annan skribent betonade också att partiets medlemmar inte alltid var enade. Under striden mellan Hitler och ledaren för stormtrupperna i norra Tyskland, Walter Stennes (1895–1983), fanns det många nationalsocialister som valde Stennes sida. Skribenten beskrev hur Hitler hade befriat stormtrupperna från lydnadsplikt, ifall deras chef hade ställt sig på sidan av Stennes.²⁰⁰ Då Hitler hade blivit rikskansler, framhävde G att Hitler hade befolkningens, särskilt polisens stöd.²⁰¹

Både Mussolinis och Hitlers följare blev beskrivna som unga nationalister som medförde något nytt till det politiska etablissemang, liksom hur både Bosworth och Gregor skriver.²⁰² Där tar likheterna dock slut. Situationen i Italien blev beskriven som att också den italienska befolkningen såg fascisterna endast som en kamporganisation, men en önskad sådan. Befolkningen önskade sig en diktatur, som skulle bekämpa socialisterna och korruption. Det betonades att befolkningen trodde på fascismen eftersom arbetsmoralen och allmänt lugnt ökat inom nationen. Till och med oppositionen, som till en början varit förskräckt av fascistmarschen, blev beskriven som accepterande av fascisternas förmåga.²⁰³

¹⁹⁸ "Bland Hitlers stormtrupper", *Åbo Underrättelser*, 27.10.1931, s. 5.

¹⁹⁹ G, "Tyskland vid skiljevägen", *Åbo Underrättelser*, 13.3.1932, s. 3.

²⁰⁰ "Hitler utgår som ledare", *Åbo Underrättelser*, 5.4.1931, s. 1.

²⁰¹ G, "Adolf Hitler rikskansler", s. 5.

²⁰² "Fascisterna har störtat Facta", s. 4; "Bland Hitlers", s. 5; Bosworth, *Mussolini*, s. 107, 109, 111–112; Gregor, "General Introduction", s. 2–3.

²⁰³ Aquila, "Fascisterna i Italien. Vad de vilja", s. 4; Passepartout, "Den segslitna regeringskrisen i Italien", s. 4; Den skeptiske, "Vad italienska fascismen vill", s. 6.

I det här underkapitlet blir det uppenbart att medan Mussolinis följare inte blev beskrivna antifascistiskt, riktades det mycket konkret antifascistisk kritik mot Hitlers följare. De blev presenterade som ointelligenta. De var inkapabla att anpassa sig, visste inte vad de kämpade för och kunde inte skilja mellan sig själva och fienden, kommunisterna. Rörelsen var lösryckt, splittrad och skulle inte fungera.²⁰⁴ Det liknar beskrivningarna i temat triumfer, där allt det framgångsrika hos nationalsocialisterna blev attribuerat till Hitler.

Karisma och tal

Fastän Mussolini och Hitler inte kom från utanför den traditionella politiken, medförde de något nytt till sina länder med fascismen och nationalsocialismen. De var båda karismatiska ledare som steg fram inom landet under instabila tider efter första världskriget, fastän Mussolini var tio år tidigare än Hitler. En karismatisk person kan använda sin talförmåga att övertyga människor om olika saker, vilket Mussolini och Hitler båda gjorde. De skapade fiender och väckte rädslor hos andra för att få dem på sin sida. Hur presenterade skribenterna Mussolinis och Hitlers tal? Och kommenterades deras karismatiska sida?

I dagens populärkultur beskrivs karisma ofta nästan som en form av magi, som får ens följeslagare att göra vad som helst, förklarar Ben-Ghiat. Likt citatet ”skönheten finns i betraktarens ögon”, skriver Ben-Ghiat hur sociologen Max Weber (1864–1920) noterade redan över 100 år sedan att en enskild persons exceptionella egenskaper finns ofta endast i åskådarens ögon. Det är sant att många mäktiga män är duktiga talare, men deras image är till stor del uppbyggt av resten av befolkningen. Det innebär dock också att ledarskapet är relativt oberäkneligt och skillnaden mellan en stabil vardag och terror är minimal.²⁰⁵

Den 20 november 1922 förklarade en skribent att Mussolini i sina tal hotade de som motsatte sig fascismen. Enligt skribenten fokuserade Mussolini också mer på nationella ärenden än internationella i sina tal. Även efter att han blivit premiärminister, var hans jargong nationalistisk

²⁰⁴ ”Bland Hitlers”, s. 5; G, ”Tyskland vid”, s. 3.

²⁰⁵ Ben-Ghiat, *Mahtimiehet*, s. 26, 28.

och populistisk: han sade att han skulle arbeta för italiensk lycka och storhet, och att han hindrades endast av andra politiker, som inte var lika starka som honom.²⁰⁶ Skribenter brukade citera stora delar av Mussolinis tal vid flera tillfällen.²⁰⁷ Den 12 juli 1921 beskrev Aquila Mussolinis tal som visdomsord och berömda. Aquila betonade också att det var ett nöje att presentera citaten. Citaten som hen valde presenterade Mussolini positivt, de betonade patriotism, antikommunism, icke-våld och stöd för de lägsta sociala klasserna.²⁰⁸ Talet Mussolini höll i Neapel den 24 oktober avbröts enligt skribenten kontinuerligt av högljudda hyllningar och publiken beskrevs som oerhörd.²⁰⁹ Det var inte de enda gångerna en skribent berömde Mussolinis tal. I en artikel publicerad 20 juli 1923 betonade skribenten varje gång Mussolinis tal blev avbrutet av applåder eller skratt, och hur alla åhörare kom och skakade hand med honom efter talet. Skribenten beskrev talet, som Mussolini höll till deputeradekammaren, som ett av hans vackraste tal.²¹⁰

Då Hitler fungerade som vittne i ett rättsfall i september 1931 mot tre nationalsocialister som blivit anklagade för högförräderi, beskrev en skribent att Hitlers vittnesmål var sensationen på sin höjd. Området utanför rättssalen var fylld av människor som jublade till Hitler och försökte tränga sig igenom polisen. Skribenten förklarade hur Hitler började tala redan innan han avlagt sin vittnesed, höjde rösten då han talade, påstod saker vara oförnuftiga och att domaren var tvungen att påpeka att de befann sig i en rättsal, inte teater.²¹¹ Att Hitler var en briljant talare och ledare verkade vara ett allmänt accepterat faktum.²¹² En annan skribent beskrev också hur Hitler förklarade hans åsikter som objektiva sanningar.²¹³ I november 1930 höll Hitler ett tal för alla nationalsocialistiska riksdagsledamöter där han talade om hur Tyskland måste samarbeta med både England och Sovjetunionen för att sedan förråda dem. Skribenten beskrev talet som en fruktansvärd salva men noterade att talet bemöttes av ett gränslöst jubel.²¹⁴

²⁰⁶ "Upträdet i Italienska kammaren", *Åbo Underrättelser*, 20.11.1922, s. 2.

²⁰⁷ Aquila, "Fascisterna i Italien. Vad de vilja", s. 4; "Fascisterna har störtat Facta", s. 4; "Upträdet", s. 4.

²⁰⁸ Aquila, "Fascisterna i Italien. Vad de vilja", s. 4.

²⁰⁹ "Fascisterna har störtat Facta", s. 4.

²¹⁰ "När Mussolini vann en ny politisk seger", *Åbo Underrättelser*, 20.7.1923, s. 4.

²¹¹ "Hitler gör sensation som vittne i det märkliga Leipzigmålet", *Åbo Underrättelser*, 26.9.1930, s. 1.

²¹² E Hbg, "Nazismens teori", *Åbo Underrättelser*, 19.6.1932, s. 5.

²¹³ "Hitler får ordet i Hearstpressen", *Åbo Underrättelser*, 30.9.1930, s. 1.

²¹⁴ "Hitler har planer som väcka löje", *Åbo Underrättelser*, 19.11.1930, s. 2.

Hitler offentliggjorde programmet för det tyska återuppbyggnadsarbetet i ett tal den 1 maj 1933, som han tidigare hade lovat. En skribent skrev att hela världen hade väntat med spänning på Hitlers tal, vars essens som vanligt var patriotismen. Enligt skribenten var talet flummigt eftersom Hitler inte ville lova något i detalj. Han både isolerade och förenade den tyska befolkningen med att deklarerat resten av världen fientligt. Skribenten kommenterade också att programmet var ofullständigt och att Hitler exempelvis skulle lämna ekonomiska frågor åt andra regeringspartier.²¹⁵

I det här underkapitlet har jag demonstrerat att sätten Mussolinis och Hitlers karisma och tal beskrevs till stor del på samma sätt. Talen var nationalistiska, populistiska, visdomsord och populära. Engagerade åskådare avbröt talen med jubel och skratt.²¹⁶ Det går ihop med hur Ben-Ghiat skriver att en ledares makt egentligen ligger i och skapas av följarna.²¹⁷ För Mussolini var beskrivningarna dock mer populära. Hela tal citerades och de positiva delarna betonades. Det enda negativa som attribuerades till hans tal var att han använde dem att hota oppositionen, vilket knappt ens gränsar till en antifascistisk beskrivning.²¹⁸ Hitlers tal blev sen igen beskrivna som oförnuftiga och struntprat. Det var flum utan orsak.²¹⁹ Här igen blev beskrivningarna av Hitler mer antifascistiska med tiden, medan beskrivningarna av Mussolini höll en likgiltig eller positiv stil genomgående.

Ledarskap och diktatur

I det här underkapitlet skriver jag om temat ledarskap och diktatur. Jag inkluderar beskrivningar av Mussolinis och Hitlers politiska ledarskap och diktatoriska tendenser. Skribenterna nämnde sällan diktatur rakt ut i sina beskrivningar av Mussolini och Hitler. Det går dock att avläsa diktatoriska tendenser ur skribenternas beskrivningar av Mussolinis och Hitlers politiska ledarskap. På vilket sätt beskrev skribenterna Mussolini och Hitler som ledare?

²¹⁵ "Hitlers program", *Åbo Underrättelser*, 3.5.1933, s. 3.

²¹⁶ "Upptärdet", s. 4; "Fascisterna har störtat Facta", s. 4; "När Mussolini", s. 4; "Hitler gör sensation", s. 1; "Hitler har planer", s. 2; "Hitlers program", s. 3.

²¹⁷ Ben-Ghiat, *Mahtimiehet*, s. 26, 28.

²¹⁸ Aquila, "Fascisterna i Italien. Vad de vilja", s. 4; "Fascisterna har störtat Facta", s. 4; "Upptärdet", s. 4.

²¹⁹ "Hitler har", s. 2; "Hitlers program", s. 3.

Snabbt efter att Mussolini blev utsedd till premiärminister, började hans diktatoriska tendenser synas. I en artikel publicerad den 6 november 1922 skrev en skribent att det gällde särskilt inrikespolitiken, där Mussolini ansåg att inre ordning inom Italien var det första målet. Det fanns inget mer viktigt än att hela Italiens befolkning skulle identifiera sig som italienare. Han beordrade andra ministrar att endast lyda honom och han accepterade inte heller deras avskedsansökningar. Skribenten beskrev hur Mussolini också underminerade kungen, då fascisterna erövrade Pittipalatset, som traditionsenligt beboddes av kungen.²²⁰ Ignotus ansåg att Mussolini förhöll sig till parlamentarismen mer som en leksak. Redan samma kväll som han anlände till Rom, hade han byggt upp en regering.²²¹

Enligt en annan skribent ansåg Mussolini att han inte egentligen behövde en majoritetsregering, det var mer en formalitet. Bakom sig hade han 300 000 beväpnade fascister och det var det enda som spelade roll.²²² Han förfogade också själv rätten att utlysa nya val.²²³ Enligt en skribent använde Mussolini den här makten för att kunna stilla oron inom fascistpartiet som var splittrat. Skribenten hävdade att Mussolini ville skapa ett nytt valsätt som kunde garantera fascistmajoritet och resultera i att hans diktatur etablerade konstitutionell form.²²⁴

I början av 1930-talet kunde Hitler också ofta nämnas endast förbigående, som att han endast var en av många politiker.²²⁵ Den 18 september 1930 skrev en skribent hur anmärkningsvärt det var att Hitler inte hade planer att samarbeta med andra partier. Skribenten beskrev det som att då Hitler hade talat, var saken bestämd.²²⁶ En annan skribent förklarade hur Hitler efter striden med Stennes hade deklarerat att ingen annan hade större rätt att leda partiet än han själv.²²⁷ Då Hitler var nära

²²⁰ "Spridda uppgifter", s. 4.

²²¹ Ignotus, "Fascismen som segrare i Italien", s. 4.

²²² "Upptärdet", s. 4.

²²³ "Mussolini för spiran", s. 4.

²²⁴ "Fascistmilis", s. 4.

²²⁵ "Konservativt agrarparti i Tyskland?", *Åbo Underrättelser*, 23.7.1930, s. 4; "Tyskland inför riksdagsvalen", *Åbo Underrättelser*, 11.9.1930, s. 5.

²²⁶ "Resultatet av tyska valen", s. 6.

²²⁷ "Situationen inom nazistlägret", s. 5.

att komma till makten den 6 december 1931, skrev en skribent hur dumt det skulle ha varit av Hitler att då göra något olagligt, eftersom det skulle ha gjort hans maktövertagande illegitimt.²²⁸

Den 19 juni 1932 beskrev en skribent som använde signaturen E Hbg²²⁹ att desto närmare makten Hitler kom, desto mer försiktig blev han med sina påståenden. Enligt E Hbg visade detta att Hitler var mer förnuftig än förväntat, eftersom han höll sig till realistiska mål i stället för teoretiska, vars mål var mer att väcka uppmärksamhet, särskilt i början av hans karriär. E Hbg exemplifierade det med hur Hitlers uttalanden om judar och parlamentarisk revolution hade lugnat ner sig med tiden. Hans realism resulterade dock också i att hans makt inom partier ifrågasattes alltmer.²³⁰ Runt samma tid påpekade också en annan skribent hur Hitler hade lugnat ner sig med sina mål, hen förklarade exempelvis att Preussens betydelse för Hitler hade sjunkit avsevärt.²³¹ Dock hävdade C-E O att Hitler inte skulle nöja sig med något mindre än allting, fastän han i sina tal förespråkade för ett lagligt maktövertagande. C-E O ansåg också att nationalsocialismen hade många goda sidor men också ifrågasättbara sidor, upplöckade både från högern och vänstern.²³²

Då Hitler efter riksdagsvalet i juli 1932 inte blev erbjuden positionen som rikskansler och i stället vicekanslerskap och andra viktiga ministerposter, skrev en skribent att Hitler antagligen ville acceptera förslaget men vågade inte, eftersom han hade siktat på ett fullständigt maktövertagande.²³³ Efter att Hitler redan varit rikskansler i över ett halvår, skrev en skribent att Hitler hade haft för hård fart med alla hans framgångar. När folket inte längre kunde vittna framgångarna i samma takt som de hade blivit vana med, skulle Hitler gå under.²³⁴

Eftersom de mer positiva beskrivningarna av Mussolinis och Hitlers ledarskap mestadels faller in i temana triumfer, maskulina karaktär och karism och tal, samt att diktatur är svårt att presentera på ett positivt sätt, dominerades det här kapitlet av mer neutrala och negativa beskrivningar. Likt

²²⁸ "Onödiga risker dumhet!", *Åbo Underrättelser*, 6.12.1931, s. 1.

²²⁹ Enligt Brages Pressarkiv är det möjligtvis den finlandssvenska tidningsmannen Einar Holmberg (1878–1959).

²³⁰ E Hbg, "Nazismens teori", s. 5.

²³¹ "Hela Tyskland", s. 2.

²³² C-E O, "Tyskland inför avgörandet", *Åbo Underrättelser*, 31.7.1932, s. 3.

²³³ "De högpolitiska förhandlingarna i Tyskland", *Åbo Underrättelser*, 15.8.1932, s. 1.

²³⁴ "Pressröster", *Åbo Underrättelser*, 13.8.1933, s. 3.

hur Hitlers antisemitism framhövdes, men inte kommenterades utöver det, framhövdes också Mussolinis diktatoriska tendenser utan övriga kommentarer. I det här underkapitlet synliggörs det att hans ledarskap blev presenterat på ett nästan arrogant sätt. Han ansåg politiken vara mer en formalitet; han underminerade kungen och ignorerade parlamentarismen. Eftersom Mussolini hade våldsamma fascister på sin sida kunde han ignorera reglerna, löd beskrivningarna. Han kritiserades också för att han kunde utlysa nya val när som helst.²³⁵

Också Hitlers ledarskap blev presenterat på ett nästan arrogant sätt. Han hade ensamrätt att leda det nationalsocialistiska partiet och ville inte samarbeta med andra partier.²³⁶ Beskrivningarna av Mussolinis och Hitlers arrogans passar ihop med hur Ben-Ghiat beskriver mäktiga ledare.²³⁷ Det framhövdes dock också att Hitler med tiden blev mer försiktig och förnuftig, vilket sen igen ledde till mer splittring inom det nationalsocialistiska partiet. Försiktigheten ansågs dock vara en front, han var alltid fastställd på ett fullständigt maktövertagande. Det poängterades också att befolkningen hade blivit för vana med konstanta vinster, vilket kunde leda till missnöje då takten inte kunde upprätthållas.²³⁸ Fastän jag nämnde att underkapitlet saknade positiva beskrivningar, anser jag ändå att endast beskrivningarna av Mussolinis ledarskap var antifascistiska. Beskrivningarna av Hitlers ledarskap var överlag likgiltiga.

Kriser

Det sista underkapitlet i min analys har temat kriser. Temat inkluderar även möjliga återhämtningar ur kriser. Mäktiga ledare som Mussolini och Hitler drog nytta av tider då ett land var i kris. De lovade lösa problemen länderna befann sig i men ofta gick det inte lika lätt som förväntat.²³⁹ Sättet skribenterna beskrev Mussolini och Hitler i kris är väsentligt eftersom deras

²³⁵ ”Uppträdet”, s. 4; ”Spridda uppgifter”, s. 4; Ignotus, ”Fascismen som segrare i Italien”, s. 4. ”Mussolini för spiran”, s. 4.

²³⁶ ”Resultatet av tyska valen”, s. 6; ”Situationen inom nazistlägret”, s. 5.

²³⁷ Ben-Ghiat, *Mahtimiehet*, s. 14, 16–17, 21–22.

²³⁸ E Hbg, ”Nazismens teori”, s. 5; ”Hela Tyskland”, s. 2; C-E O, ”Tyskland inför”, s. 3; ”De högpolitiska förhandlingarna”, s. 1; ”Pressröster”, s. 3.

²³⁹ Ben-Ghiat, *Mahtimiehet*, s. 14, 20, 22.

popularitet baserade sig på att komma med lösningar till problem. Hur förhöll sig skribenterna till Mussolini och Hitler då allting inte var bra?

Efter Mussolinis framgång 1922 började allt fler människor, organisationer och partier öppet vända sig till fascismen. Det här kunde ses som en till triumf, men enligt en skribent förhöll sig flera av de äldre fascistsammanslutningarna inte positivt till utvecklingen. De var oroade över nyankomsternas konsekvenser och kallade dem för den sjätte dagens fascister.²⁴⁰ Det katolska folkpartiet, som hade fyra regeringsposter, hade tagit en tydlig antifascistisk ställning. En skribent beskrev det som att Mussolinis auktoritet utmanades. Skribenten förklarade dock också hur de fyra regeringsmedlemmarna inte sist och slutligen hade någon makt mot Mussolini och att han kunde lösa en eventuell ministerkris på en timme. Det enda som kunde störta Mussolini var en fientlig rörelse inom landet, det vill säga kommunisterna, och det var vansinne att önska sig det, skrev skribenten.²⁴¹ Fascism beskrevs som antidemokratiskt av en skribent, som hävdade att det var något varje land borde akta sig för.²⁴²

I Tyskland fanns det ännu 1930 förbud mot demonstrationer och andra dylika politiska tillställningar. Då förbudet släppte i april, samlades nationalsocialisterna, liksom alla andra partier också gjorde, för ett möte där Hitler höll tal. En skribent menade att demonstrationerna hade gått lugnt till, fastän 50 människor hade gripits.²⁴³ I en artikel från den 5 juli 1930 förklarade en annan skribent hur den politiska radikaleringen i Tyskland hade överskridit alla hans förväntningar. Han menade också att det var förvånansvärt att radikaleringen var så pass högerfokuserad.²⁴⁴

Efter att Reichsbanner hade gjort det offentligt att de motsatte sig Hitler, informerade han alla nationalsocialister att de inte skulle låta sig provoceras av andra. Hitler påstod att det fanns människor som ville att nationalsocialisterna skulle anfalla dem, eftersom det skulle ha berättigat vad Hitler kallade förföljelsen av nationalsocialisterna. Enligt artikelns skribent krävde Hitler blind

²⁴⁰ "Mussolini orienterar sig åt höger och vänster", *Åbo Underrättelser*, 14.3.1923, s. 6.

²⁴¹ "Mussolinis auktoritet är på prov", *Åbo Underrättelser*, 20.4.1923, s. 4.

²⁴² "Demokratien är i fara", s. 4.

²⁴³ "Många demonstrationer i Berlin i förrgår", *Åbo Underrättelser*, 4.4.1930, s. 5.

²⁴⁴ "De radikala elementen", s. 7.

hörsamhet.²⁴⁵ En annan skribent ifrågasatte Hitlers kontroll vid en kris. Skribenten skrev att Hitler hade fullständig bestämmanderätt inom partiet, förutom då dess medlemmar än en gång blev anklagade för att vara för våldsamma. Då hävdade Hitler att han inte kunde kontrollera 700 000 medlemmar.²⁴⁶

En skribent åskådliggjorde hur en av de nationalsocialister som tidigare blivit fängslad för högförräderi, hade senare vänt sig till kommunismen eftersom han ansåg att Hitlers verksamhet hade blivit motsatsen till vad han tidigare förespråkade. Fångens tankar hördes av riksdagen via brev.²⁴⁷ Det brevet utlöste redan existerande spänningar mellan Hitler och Stennes. Skribenten beskrev det som en schism inom partiet och förklarade att Hitler skulle sätta i gång en gigantisk propaganda för att rätta det.²⁴⁸ Efter att 15% av nationalsocialisterna i Hamburg lämnade partiet, berättade en skribent hur ledningen aktivt försökt gömma det.²⁴⁹ Under sommaren 1932 blev det nationalsocialistiska partiet anklagat för att ha tagit emot olaglig finansiering av den italienska ledningen. Artikelns skribent skrev att Hitler, som hördes som vittne, blev ytterst upphetsad och kunde inte behärska sig själv på grund av att advokaten som förhörde honom var jude. Intressant nog använde skribenten ett citat av Hitler som underrubrik till artikeln och beskrev att Hitler vägrade låta förolämpa sig av judiska advokater.²⁵⁰

I en artikel publicerad 3 januari 1933 hävdade en skribent att Hitlers glansperiod var över. Enligt skribenten var vardagen i Tyskland grå. Nationalsocialisterna hade ekonomiska problem, det var splittrat inom vänstern och högern och hade inte längre tillräckligt mycket stöd att leda landet utan kompromisser.²⁵¹ Efter att Hitler hade blivit rikskansler, började han förespråka för mindre våld hos nationalsocialisterna. Enligt skribenten gjorde Hitler det på grund av att han hade så många fiender både nationellt och internationellt, och försökte således minska mängden kontroverser.²⁵² Han deklarerade att hans enda fiende var kommunismen. Han ville bannlysa våldet mellan

²⁴⁵ ”Se upp för provokatörer, säger Hitler”, *Åbo Underrättelser*, 19.2.1931, s. 1.

²⁴⁶ ”Onödiga risker”, s. 1.

²⁴⁷ ”Blodiga sammanstötningar i Tyskland”, s. 6.

²⁴⁸ ”Schism inom nazilägret”, *Åbo Underrättelser*, 3.4.1931, s. 5.

²⁴⁹ ”Splittring bland Hamburg-nazisterna”, *Åbo Underrättelser*, 29.4.1931, s. 5.

²⁵⁰ ”Hitler får tala i radio”, *Åbo Underrättelser*, 11.6.1932, s. 1.

²⁵¹ ”Några randanteckningar till årets storpolitiska bokslut”, *Åbo Underrättelser*, 3.1.1933, s. 2.

²⁵² ”Tyskland”, s. 3.

Tyskland och andra länder, men enligt en skribent trodde ingen på Hitlers fredsförsäkringar.²⁵³ I april 1933 kritiserades Hitler internationellt efter att han lett en, slutligen misslyckad, bojkott mot alla judiskt ägda företag. En skribent ansåg dock att kritiken inte berodde på själva bojkotten, men i stället på judisk propaganda. Enligt skribenten var det en gemensam ansträngning av judarna att ljuga om nationalsocialisternas verksamhet.²⁵⁴

I det här underkapitlet blir det tydligt att det fanns avsevärt mindre beskrivningar av Mussolinis kriser än Hitlers, vilket helt enkelt kan bero på att under de tidsperioderna jag analyserade, skedde det mindre kriser för Mussolini. Kriser som Mussolini hade beskrevs slutligen som inte så allvarliga. Fastän det konstaterades att fascism var antidemokratiskt, vilket inte var önskvärt, var fascisternas största möjliga kris en intern fientlig rörelse som kommunisterna. Det var dock inte önskvärt eftersom fascisterna i makten var bättre än blodiga strider.²⁵⁵ Det vill säga beskrevs Mussolinis kriser endera likgiltigt eller stödjande.

Beskrivningarna av Hitlers kriser varierade. Till en början vid kriser kunde arresteringar ignoreras och lydnad uppmanas.²⁵⁶ Med tiden presenterades Hitler som någon som inte var i kontroll över situationen då det kom till kriser; medlemmar vände jackan, schismer inom partiet, fiender fanns överallt och det fanns inte tillit till honom. Hans glansperiod beskrevs som avslutad. Då han försökte lugna kritiken och uppmanade för fred, presenterades det som opålitligt. I allmänhet poängterades det att hans svar till en kris var ökad propaganda.²⁵⁷ Den enda gången Hitler i kris beskrevs i positiv syn, var då hans misslyckade bojkott av judarna mötte kritik. Då presenterades han som ett offer av judisk propaganda.²⁵⁸ Det här överskuggar dock inte alla de antifascistiska beskrivningarna och därför anser jag att Hitlers kriser överlag beskrevs antifascistiskt.

²⁵³ ”Oklar sikt”, *Åbo Underrättelser*, 18.10.1933, s. 3.

²⁵⁴ ”Intensiv propaganda föregick lördagens bojkottaktion i Tyskland”, *Åbo Underrättelser*, 6.4.1933, s. 4–5.

²⁵⁵ ”Demokratin är i fara”, s. 4; ”Mussolinis auktoritet”, s. 4.

²⁵⁶ ”Många demonstrationer”, s. 5; ”Se upp”, s. 1.

²⁵⁷ ”Blodiga sammanstötningar i Tyskland”, s. 6; ”Schism”, s. 5; ”Några randanteckningar”, s. 2; Hitler får tala”, s. 1; ”Oklar”, s. 3; ”Tyskland”, s. 3; ”Splittring”, s. 5.

²⁵⁸ ”Intensiv propaganda”, s. 4–5.

4 Avslutande diskussion

I min avhandling har jag analyserat sättet finlandssvenska skribenter beskrev ledarna Benito Mussolini och Adolf Hitler under 1920- och 1930-talet i den finlandssvenska dagstidningen *Åbo Underrättelser*. Syftet med min avhandling var att jämföra beskrivningarna av Mussolini och Hitler för att kunna avgöra hur de skiljer sig, vad de har gemensamt, hur synen på mäktiga ledare förändrades på tio år och om beskrivningar kan anses vara antifascistiska. Utöver det, var syftet också att bidra till förståelsen av mellankrigstidens finlandssvenska liberal-borgerliga befolkning och forskningen om olika maskulinitetssyner i Finland under mellankrigstiden.

Tidsperioderna jag har analyserat är 1920–1923 för Mussolini och 1930–1933 för Hitler. Det är tidsperioder som inkluderar både Mussolinis och Hitlers vägar till makten och perioder som statschefer. Temana jag valde att analysera var de mäktiga männens: 1) triumfer, 2) maskulina karaktär, 3) benägenhet till våld, 4) följare och annan befolkning, 5) karisma och tal, 6) ledarskap och diktatur och 7) kriser.

I mitt första analyskapitel, kapitel 2, har jag presenterat Mussolini och Hitler, men också jämfört hur både historiker i sina böcker och skribenter i *Åbo Underrättelser* har presenterat dem. I kapitlet framstår det att många historiker och skribenter drog paralleller mellan Mussolinis fascism och Hitlers nationalsocialism. Det belyses att Mussolini hade åtminstone delvis banat vägen för Hitler. Mussolini ansågs vara speciell, medan Hitler ansågs mer följa i Mussolinis fotspår. Det förutspåddes exempelvis att Hitler skulle ordna en likadan marsch till Berlin som Mussolini hade gjort till Rom. I kapitlet synliggörs också att dagens historiker och mellankrigstidens *Åbo Underrättelser* skribenter har varit oense om ifall den italienska eller tyska befolkningen var mer hängivna till sin ledare. Det finns dock konsensus om att båda befolkningarna var mer hängivna till sina ledare än vad de var till ideologierna och partierna.

I kapitel 3 har jag jämfört beskrivningarna av Mussolini och Hitler, centrerat kring de sju teman jag valde. I underkapitlet om triumfer synliggörs att beskrivningarna om Mussolinis triumfer var inte lika deskriptiva som beskrivningarna om Hitlers triumfer. Beskrivningarna av Mussolinis triumfer varierade från positiva till neutrala medan beskrivningarna av Hitlers triumfer varierade från positiva till negativa. Fastän Hitlers triumfer blev beskrivna mer negativt än Mussolinis, anser

jag att mängden positiva beskrivningar överskuggade ändå mängden negativa. Därför påstår jag att ingendera av Mussolini eller Hitler blev mött antifascistiskt, då det gällde deras triumfer. Underkapitlet om maskulin karaktär innehöll de mest positiva presentationerna av Mussolini. Också Hitlers maskulinitet presenterades ofta positivt men med honom överskuggades det av de negativa presentationerna. Därför anser jag att endast Hitlers maskulinitet blev presenterat antifascistiskt.

Det belyses i underkapitlet om benägenhet till våld att Mussolinis insatser att censurera befolkningen betonades mer än Hitlers. Förståeligt bemöttes Mussolinis och Hitlers våld mer antifascistiska med tiden, då mer våld hade också begåtts. Våld associerat med Mussolini framkom också mer ofta än våld associerat med Hitler, vilket kan vara orsaken till att Mussolinis våld slutligen bemöttes mer antifascistiskt medan Hitler bemöttes neutralt. I underkapitlet om följare och annan befolkning finns den största skillnaden på beskrivningar. Mussolinis följare blev beskrivna neutralt medan Hitlers följare blev direkt beskrivna antifascistiskt.

Presentationerna av Mussolinis och Hitlers karisma och tal var till en början likadana. Medan presentationerna av Mussolini var genomgående positiva, blev presentationerna av Hitler med tiden mer antifascistiska. Underkapitlet om ledarskap och diktatur innehöll inte positiva förhållningssätt till Mussolini och Hitler. Förhållningssättet till Mussolini var antifascistiskt och Hitler neutralt. I underkapitlet om kriser blir det tydligt att det fanns avsevärt mindre beskrivningar om Mussolinis kriser än Hitlers. De gånger Mussolini beskrevs, beskrevs han neutralt, medan Hitler beskrevs antifascistiskt.

Överlag finns det mer artiklar om Hitler än Mussolini i *Åbo Underrättelser*. Exempelvis underkapitlet om kriser innehöll avsevärt mer beskrivningar av Hitler än Mussolini, möjligtvis på grund av att Hitler genomgick flera kriser än Mussolini under de tidsperioderna jag analyserade. Endast underkapitlet om våld innehöll mer beskrivningar av Mussolini än Hitler, vilket i samma stil kan bero på att Mussolini begick mer våld än Hitler under de tidsperioderna jag analyserade. Orsakerna till att det överlag finns mer artiklar om Hitler kan vara flera. Vare sig det på grund av att världen under 1930-talet var mer globaliserad än under 1920-talet och således inkluderade skribenterna i *Åbo Underrättelser* mer internationella nyheter under 1930-talet eller faktumet att

Finland är geografiskt, kulturellt och historiskt närmare Tyskland än Italien och därför var nyheter om Tyskland mer relevanta. Också framkomsten av Lapporörelsen i Finland 1929 kan ha ökat relevansen och behovet av nyheter om fascistiska ledare, särskilt för en finlandssvensk dagstidning som *Åbo Underrättelser*.

Med utgångspunkt i kapitel 3 och 4, anser jag att skribenterna i *Åbo Underrättelser* förhöll sig mer antifascistiskt till Hitler än till Mussolini. Till Mussolini förhöll sig skribenterna positivt och negativt, men mestadels neutralt. Därför anser jag att beskrivningarna av Mussolini 1920–1923 inte var antifascistiska ställningstaganden. Till Hitler kunde skribenterna också förhålla sig positivt och neutralt, men beskrivningarna var slutligen mestadels negativa. Därför anser jag att beskrivningarna av Hitler 1930–1933 var antifascistiska. Det innebär att mängden antifascistiska ställningstaganden av skribenterna i *Åbo Underrättelser* ökade under de tio åren mellan 1920–1923 och 1930–1933.

Fastän det fanns varierande mängder av artiklar om mina olika teman i mitt källmaterial, anser jag att jag med hjälp av mitt källmaterial har lyckats uppfylla avhandlingens syfte och besvara dess frågeställningar. Utöver det, anser jag att jag med min avhandling har bidragit till förståelsen av mellankrigstidens finlandssvenska liberal-borgerliga befolkning. Jag anser också, att fastän jag endast har lyft fram beskrivningar ur en finlandssvensk liberal-borgerlig dagstidning som *Åbo Underrättelser*, har jag även bidragit till forskningen om olika maskulinitetssyner i Finland under mellankrigstiden.

Eftersom jag med min avhandling har behandlat hur synen på fascistiska ledare blev mer antifascistisk mellan 1920- och 1930-talet och bidragit till forskningen om olika maskulinitetssyner i Finland, anser jag att framtida forskning skulle kunna bestå av forskning i och möjlig jämförelse av hur befolkningen i Finland har förhållit sig till finländska mäktiga ledare, vare sig det C. G. E. Mannerheim eller ledaren för Lapporörelsen och Fosterländska folkrörelsen, Vihtori Kosola (1884–1936). En annan möjlighet för framtida forskning är att jämföra hur höger- och vänstersinnade dagstidningar förhöll sig till olika mäktiga ledare.

Käll- och litteraturförteckning

Tidningar

Nationalbiblioteket (NB), Helsingfors (digi.kansalliskirjasto.fi):

Åbo Underrättelser 1912–1945

Litteratur

Ahlbäck, Anders. *Manhood and the Making of the Military: Conscription, Military Service and Masculinity in Finland, 1917–39*. Farnham; Burlington: Ashgate, 2014.

Ahlbäck, Anders. ”Ärans och hjältarnas anspråk. Militär manlighet och de svenskspråkiga männens medborgarskap i det nya Finland, 1918–1925”. *Historisk Tidskrift för Finland*, Volym 97 (2012:1).

Alsarve, Daniel. ”Våld föder våld, eller?: Om män, sportvåld och formande av hegemonisk manlighet som bidragande riskfaktor till våldet i samhället”. *Tidskrift för politisk filosofi*, Volym 21 (2017:2).

Ben-Ghiat, Ruth. *Mahtimiehet: Tyrannien nousu, uho ja tuho*. Översatt av Mari Janatuinen. Jyväskylä: Atena, 2021.

Bosworth, R. J. B. *Mussolini*. London: Bloomsbury, 2010.

Bosworth, R. J. B. *The Italian Dictatorship: Problems and Perspectives in the Interpretation of Mussolini and Fascism*. New York: Oxford University Press, 1998.

Buchanan, Tom. ”’Beyond Cable Street’. New approaches to the historiography of antifascism in Britain in the 1930s”. Hugo García, Mercedes Yusta, Xavier Tabet & Cristina Clímaco (eds.), *Rethinking Antifascism: History, Memory and Politics, 1922 to the Present*. New York: Berghahn Books Incorporated, 2016, s. 61–70.

Braskén, Kasper. ”A Dire Warning to All Ethnic Minorities of Europe? Fascist Repression in South Tyrol and the Formation of Swedish-Speaking Anti-fascism in Finland”. Jože Pirjevec,

Egon Pelikan & Sabrina P. Ramet (eds.), *Anti-Fascism in European History. From the 1920s to Today*. Budapest; New York: Central European University Press, 2023, s. 235–252.

Braskén, Kasper & Johan A Lundin. "Introduction". Kasper Braskén, Nigel Copsey & Johan A. Lundin (eds.), *Anti-fascism in the Nordic Countries: New Perspectives, Comparisons and Transnational Connections*. London: Routledge, 2019, s. 1–13.

Braskén, Kasper, Matias Kaihovirta & Mats Wickström. "Antifascismen i Norden. Ett nytt forskningsfält". *Historisk Tidskrift för Finland*, Volym 102 (2017:1).

Engman, Max. *Språkfrågan: Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922*. Helsingfors; Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland, 2016.

Granberg, Alexandra. "Därför kallar de sig inte fascister – ÅU, Mussolini och högerpopulism idag", *Åbo Underrättelser*, 7.8.2021.

Gregor, Neil. "General Introduction", "Contemporary Characterizations of National Socialism" & "The Emergence of National Socialism". Neil Gregor (ed.), *Nazism*. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 1–19, 21–23, 59–62.

Gustafsson, Cia. *Den finlandssvenska socialdemokratiska tidningen Arbetarbladets syn på fascism på 1920-talet*. Åbo: Åbo Akademi, 2019.

Kaihovirta, Matias & Mats Wickström. "An antifascist minority? Swedish-speaking Finnish responses to fascism". Kasper Braskén, Nigel Copsey & Johan A. Lundin (eds.), *Anti-fascism in the Nordic Countries: New Perspectives, Comparisons and Transnational Connections*. London: Routledge, 2019, s. 55–71.

Karvinen, Antton. "Mussolini: Hänsynslös diktator eller Italiens räddare? En innehållsanalys av hur Mussolini presenterades i den finlandssvenska dagstidningen *Åbo Underrättelser* under 1920-talet". Otryckt forskningsuppsats i kursen *Den finlandssvenska antifascismen (ca. 1920–1950)*, Åbo: Åbo Akademi, hösten 2021.

Kershaw, Ian. *Hitler: A Profile in Power*. Oxford: Routledge, 2013.

Kershaw, Ian. *The 'Hitler Myth'. Image and Reality in the Third Reich*. Oxford: Clarendon Press, 1987.

Malaparte, Curzio. *Coup d'État: The Technique of Revolution*. Michigan: E. P. Dutton, 1932.

Meinander, Henrik. *Nationalstaten: Finlands svenskhet 1922-2015*. Helsingfors; Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland, 2016.

Moberg, Marcus. ”Komparation”, föreläsning i kursen Metod och teori: del 1, Åbo, 16.9.2020.

Ober, Josiah. *Democratic Athens as an Experimental System: History and the Project of Political Theory*. New Jersey: Princeton University, 2005.

Rauschnig, Hermann. ”Germany’s Revolution of Destruction”. Neil Gregor (ed.), *Nazism*. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 24–27.

Silvennoinen, Oula, Marko Tikka & Aapo Roselius. *Suomalaiset fasistit: mustan sarastuksen airuet*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 2016.

Sundelin, Anna. ”Diskursanalys”, föreläsning i kursen Metod och teori: del 2, Åbo, 5.10.2020.

Traverso, Enzo. ”Antifascism between Collective Memory and Historical Revision”. Hugo García, Mercedes Yusta, Xavier Tabet & Cristina Clímaco (eds.), *Rethinking Antifascism: History, Memory and Politics, 1922 to the Present*. New York: Berghahn Books Incorporated, 2016, s. 321–333.

Winther Jørgensen, Marianne & Louise Phillips. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur, 2000.

Young, James E. ”Germany: The Ambiguity of Memory”. Neil Gregor (ed.), *Nazism*. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 374–377.

Webbartiklar

Fox Kara, Nadeau Barbie Latza, Mortensen Antonia, Ruotolo Nicola, Braithwaite Sharon & DiDonato Valentina. ”Giorgia Meloni claims victory to become Italy’s most far-right prime minister since Mussolini”. *CNN*. 26.9.2022. Hämtad 13.12.2022,

<https://edition.cnn.com/2022/09/25/europe/italy-election-results-intl/index.html>.

Gehrke Laurenz. "Olaf Scholz slammed over (non)reaction to Palestinian leader's Holocaust remarks". *Politico*. 17.8.2022. Hämtad 13.12.2022,

<https://www.politico.eu/article/olaf-scholz-under-fire-slow-reaction-to-holocaust-comment-mahmoud-abbas/>.

Karnitschnig Matthew. "Why Merkel can't stop apologizing". *Politico*. 15.7.2021. Hämtad 13.12.2022,

<https://www.politico.eu/article/why-angela-merkel-cant-stop-apologizing-germany-foreign-policy/>.

Mari Laura. "Anniversario morte di Almirante, Meloni: 'Grande politico e patriota'. Sui social è rivolta". *La Repubblica*. 22.5.2020. Hämtad 13.12.2022,

https://www.repubblica.it/politica/2020/05/22/news/anniversario_morte_di_almirante_meloni_grande_politico_e_patriota_sui_social_e_rivolta_firmino_leLeggi_razziali_-257375545/.

Morosi Silvia. "Fascismo, leggi razziali, totalitarismi, violenza politica: così Meloni condanna gli errori del passato". *Corriere della Sera*. 25.10.2022. Hämtad 13.12.2022,

https://www.corriere.it/politica/22_ottobre_25/fascismo-leggi-razziali-totalitarismi-violenza-politica-storia-parole-meloni-camera-428c62d8-5453-11ed-a58a-ad027d5a5146.shtml.

Serhan Yasmeeen. "Italy Is Getting Its First Female Leader - A Polished Far-Right Firebrand". *Time Magazine*, 26.9.2022. Hämtad 13.12.2022,

<https://time.com/6215723/italy-election-giorgia-meloni-far-right/>.

"ÅU fyller 195 år – vad vet du om Finlands äldsta dagstidning?". *Åbo Underrättelser*, 4.1.2019. Hämtad 22.9.2023,

<https://abounderrattelser.fi/fredagsfragor-au-fyller-195-ar-vad-vet-du-om-finlands-aldstadsdagstidning/>.